

JANKO LINDENBERGH | GIDO DE LEEUW | LAUKE JANSSEN | STEFAN SCHOLING

Evaluatie Energiefonds Brabant

Definitief | 20 mei 2026

Inhoudsopgave

1. Bestuurlijke samenvatting

Deel I: Evaluatie

2. Achtergrond en werkwijze evaluatie

3. Effectiviteit, efficiency en doelmatigheid EFB

1. Financiële kaders en doelstellingen
2. Inhoudelijke kaders en doelstellingen
3. Governance en management

4. Bevindingen

Deel II Reflectie

5. Samenwerking bij maatschappelijke projecten

1. Windpark A16
2. POB-REKS
3. BODE

6. Financieringslandschap en marktfalen

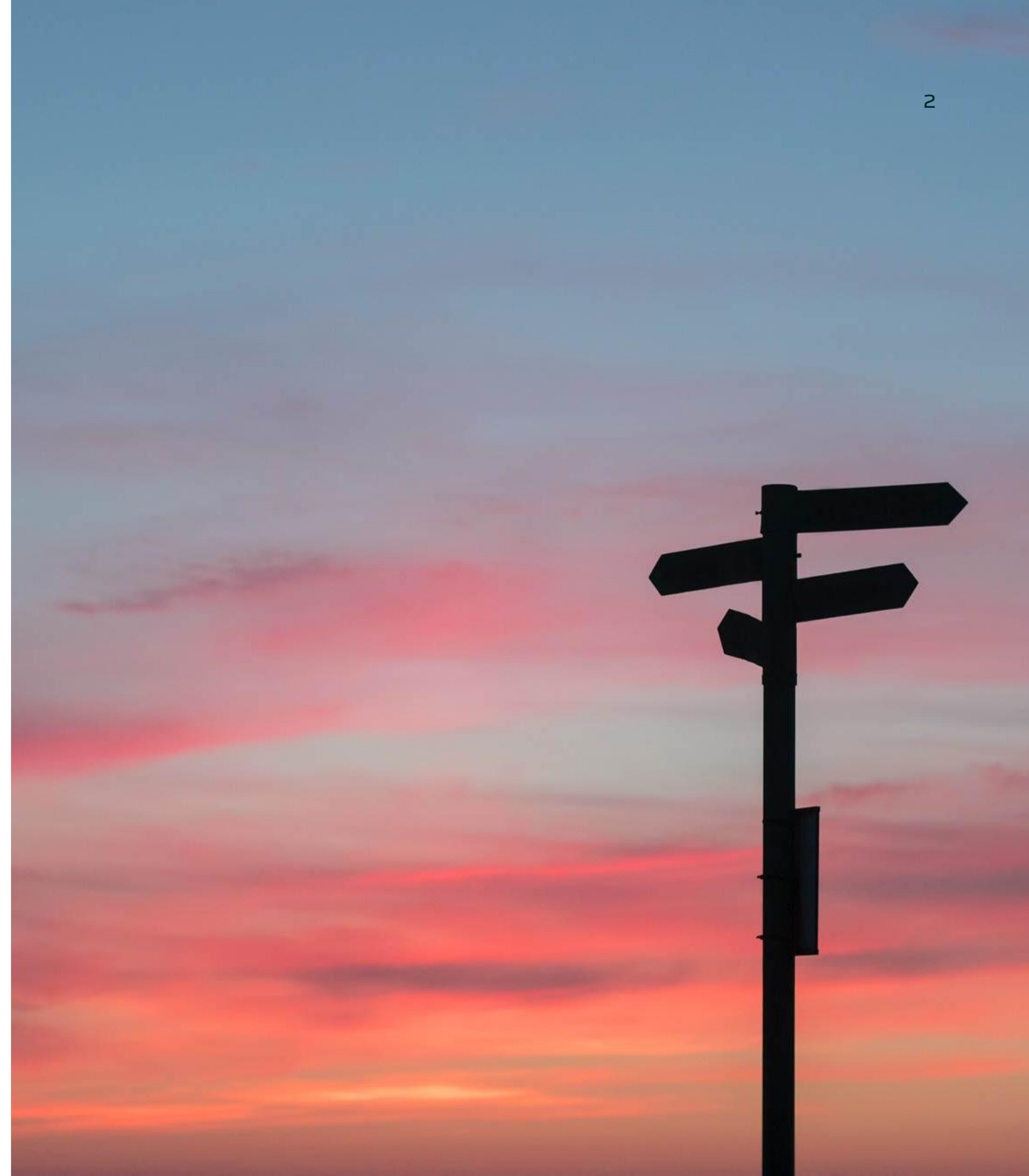
1. Financieringslandschap
2. Invest-NL en regionale energiefondsen
3. Marktfalen

7. Maatschappelijke ontwikkelingen

1. Energietransitie in Brabant
2. Marktontwikkelingen

Deel III Appendices

- I. Governance & management
- II. Overzicht documentatie
- III. Overzicht interviews
- IV. Overzicht onderzoeksvragen

Bestuurlijke samenvatting

1. Bestuurlijke samenvatting

1 – Bestuurlijke samenvatting

5

Evaluatie Energiefonds Brabant

Het Energiefonds Brabant (EFB) is sinds de oprichting in december 2013 één van de instrumenten van de provincie Noord-Brabant (de provincie) om de energietransitie mee te versnellen. Het beheer van het EFB wordt uitgevoerd door de BOM. Iedere vier jaar vindt een externe evaluatie plaats, op basis waarvan de provincie kan bijsturen indien benodigd. In dit document wordt de periode 2021-2024 geëvalueerd.

Ten tijde van de afronding van dit rapport, kwamen ook gegevens beschikbaar over 2025. Deze gegevens zijn meegenomen in de Bestuurlijke samenvatting van deze evaluatie. De andere hoofdstukken zijn hierop niet aangepast.

Kernboodschap evaluatie EFB

Het EFB heeft haar financiële KPI's en inhoudelijke doelen op een efficiënte en effectieve manier gerealiseerd.

Bevindingen

De evaluatie laat zien dat het EFB in de periode 2021-2024 nagenoeg al haar financiële KPI's en inhoudelijke doelen behaalt. Sinds start van EFB is voor bijna €60 miljoen geïnvesteerd (inclusief toegezegde financieringen). Wel blijft het gerealiseerd investeringsvolume in de afgelopen periode achter bij de verwachting: niet alle projecten zijn tot een financial close gekomen.

De revolverendheid voldoet aan de gestelde norm, wat betekent dat het startkapitaal van € 60 miljoen naar huidige inzichten kan worden terugbetaald aan het einde van de looptijd.

De revolverendheid heeft over de afgelopen periode (onder andere ten gevolge van volatiele energieprijzen) sterk gefluctueerd, waarbij zowel sprake was van een sterke stijging als van een sterke daling.

De financiële multiplier ligt bijna 100% hoger dan de doelstelling, dit betekent dat het fonds er goed in slaagt om private financiers te mobiliseren.

Bevindingen (vervolg)

De fondskosten liggen ruim onder de norm, wat in combinatie met de revolverendheid laat zien dat het EFB efficiënt te werk gaat.

De minimale CO2-reductie per geïnvesteerde euro is circa negen keer hoger dan de gestelde norm. Op portefeuilleniveau blijft de gerealiseerde CO2-reductie wat achter bij de doelstelling, die in 2022 met een factor vijf is verhoogd. Hierbij spelen energieopslagprojecten een rol, omdat die niet direct CO2-reductie opleveren en daarom niet meegeteld worden.

Ontwikkelingen in de portefeuille van het EFB 2021-2024

In de Bestuurlijke samenvatting presenteren tevens de recente cijfers over 2025, deze maken verder geen deel uit van de evaluatie.

Per ultimo 2024 bestaat de portefeuille van het EFB uit:

- Ontwikkelfonds: € 5,5 miljoen / 8 projecten (2025: €3,5 miljoen / 8 projecten)
- Warehousefonds: € 24,5 miljoen / 34 projecten (2025: €23,5 miljoen / 34 projecten)
- Revolverendheid EFB: 109% (2025: 110%)

De belangrijkste ontwikkelingen in de periode 2021-2024 waren:

- Groei Ontwikkelfonds: + € 0,3 miljoen.
- Groei Warehousefonds: + € 2,3 miljoen.
- Totale portefeuillegroei: + € 2,6 miljoen.
- 18 nieuwe projecten gerealiseerd / totaalvolume € 17,0 miljoen.
- Portefeuille gegroeid van 31 naar 42 projecten.
- € 14,4 miljoen teruggevloeid via aflossingen en desinvesteringen.
- De hoeveelheid gemobiliseerd kapitaal van derden verdubbeld tot € 400 miljoen.

1 – Bestuurlijke samenvatting

Evaluatie Energiefonds Brabant

Het EFB is nog steeds van toegevoegde waarde voor het provinciale energiebeleid en het financieringslandschap voor energieprojecten

De belangrijkste doelstelling van het EFB is het bijdragen aan duurzame ontwikkeling door het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Noord-Brabant. Verder wordt het EFB geacht burgerparticipatie actief te stimuleren en kleinschaliger projecten mogelijk te maken. De evaluatie laat zien dat de doelstellingen van het EFB aansluiten bij het provinciale energiebeleid.

De technologiescope is in 2022 uitgebreid en biedt voldoende mogelijkheden om te investeren op de terreinen waar het EFB gaten vult in het financieringslandschap. De focus van het EFB beweegt mee met ontwikkelingen in de techniek, nieuwe contractvormen en het aanbod van private partijen.

Het EFB investeert in projecten die de markt om diverse redenen laat liggen. Het biedt financiering voor initiatieven waarvoor toegang tot de kapitaalmarkt en expertise een knelpunt vormen, waardoor marktpartijen niet vanzelf investeren in deze duurzame energieprojecten (marktfalen).

Het EFB biedt (overbruggings-)financiering om projecten naar de exploitatiefase te brengen, maar ook professionele ondersteuning bij ontwikkeling en realisatie. De behoefte aan risicodragende financiering en ontwikkelondersteuning wordt door marktpartijen en initiatiefnemers van projecten onderschreven. Het EFB wordt ervaren als een deskundige en zakelijke gesprekspartner, die behulpzaam is bij het zoeken naar financieringsoplossingen voor projecten die bijdragen aan de beleidsdoelstellingen.

Uit de evaluatie komt naar voren dat het EFB niet marktversturend optreedt en complementair is aan private energiefondsen, crowdfundingplatforms en Invest-NL. Wat deze laatste betreft zit de complementariteit in het verschil in focus en financieringsgrootte. Voor initiatieven die het maximale investeringsbedrag van het EFB te boven gaan (tot € 6 miljoen) kan Invest-NL (€ 5-50 miljoen) een rol spelen. Zij werken regelmatig samen bij de ontwikkeling van financiële instrumenten.

Tevens volgt uit de evaluatie dat de verplichting om eind 2037 de lening van de provincie van €60 miljoen volledig terug te betalen in de komende jaren een knelpunt kan vormen voor projecten met een looptijd na 2037. Concreet betekent dit dat er in de komende jaren een situatie kan ontstaan waarin het EFB (aan langlopende projecten) geen financiering meer kan verstrekken.

Deel I: Evaluatie

2. Achtergrond en werkwijze evaluatie

2 – Achtergrond

Achtergrond Energiefonds Brabant (EFB)

Provincie Noord-Brabant heeft als doelstelling om in 2050 in totaal 100% van de verbruikte energie te verkrijgen uit duurzame bronnen en tevens om een reductie van 90% van de CO₂-uitstoot te realiseren ten opzichte van 1990. Voor 2030 zijn tussendoelstellingen geformuleerd, namelijk van 50% duurzame energie en 55% CO₂-reductie. Beleidsmatig heeft provincie Noord-Brabant invulling gegeven aan deze doelstellingen in onder meer de Energieagenda 2010-2020 en de Energieagenda 2019 – 2030.

Om bij te dragen aan het behalen van deze doelstellingen, is op in december 2013 het Energiefonds Brabant (EFB) opgericht door de provincie Noord-Brabant. Bij de oprichting van het EFB zijn de inhoudelijke doelstellingen als volgt geformuleerd:

1. Bijdragen aan duurzame ontwikkeling door het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Noord-Brabant.
2. Verleiden van andere (private) financiers om zo veel mogelijk geld beschikbaar te krijgen voor duurzame energieprojecten in Noord-Brabant

De beoogde resultaten en effecten bestaan uit:

- CO₂-reductie;
- Realiseren van werkgelegenheid;
- Bijdrage aan andere milieuvraagstukken (e.g. verbeteren van de luchtkwaliteit).

Om de hierboven vermelde doelstellingen van het EFB te realiseren is er € 60,0 miljoen aan kapitaal verstrekt aan het EFB in de vorm van een lening. Er zijn geen andere financiers van het fonds. De middelen dienen gedurende de looptijd van het fonds van 24 jaar te worden ingezet om aan het behalen van de hiervoor beschreven doelstelling bij te dragen.

Om de voortgang, werkwijze, effectiviteit en efficiency te waarborgen en te evalueren of het fonds nog steeds toegevoegde waarde biedt ten opzichte van andere financieringsmogelijkheden, vindt elke vier jaar een externe evaluatie plaats. Deze evaluaties geven de provincie handvatten om waar nodig bij te sturen.

Evaluatie EFB

In de periode tot en met 2020 is het EFB tweemaal eerder grondig geëvalueerd, in 2025-2026 is de derde evaluatie uitgevoerd:

2014-2020

In de eerste evaluatie lag het accent op de opzet, inrichting, organisatie en de processen van het EFB. In de tweede evaluatie lag het accent op de mate waarin de adviezen uit de eerste evaluatie waren opgevolgd en of de verwachte externe impact zich manifesteerde. De conclusies op deze twee vlakken waren positief. Bovendien kwam uit de tweede evaluatie naar voren dat het EFB sneller en meer impact kan maken, door enkele aanpassingen door te voeren.

2025-2026

Het doel van deze evaluatie is om inzicht te geven in de voortgang, werkwijze, effectiviteit en efficiency van het fonds en inzicht geven of het EFB nog voldoende toegevoegde waarde heeft voor de realisatie van provinciale beleid, mede in het licht van de huidige behoeften van de markt. Hiervoor zijn twee hoofvragen geformuleerd:

1. In hoeverre behaalt het fonds de financiële en inhoudelijke doelen op een efficiënte en effectieve manier?
2. In hoeverre biedt het fonds nog voldoende toegevoegde waarde in de huidige markt en voor de realisatie van het provinciale beleid?

Dit evaluatierapport gaat in op de huidige marktontwikkelingen, de meerwaarde van het fonds in het huidige financieringslandschap, effecten van acties sinds de vorige evaluatie, en de wijze waarop de fondsrapportage inzicht biedt in de voortgang van het fonds.

2 – Werkwijze evaluatie

Voor deze evaluatie van het EFB zijn verschillende methoden gebruikt om de diverse aspecten van het fonds te analyseren en te evalueren:

Desk research – interne documenten analyse

De documentanalyse omvat het analyseren van reglementen, jaarverslagen, fondsrapportages, en andere relevante (beleids-)documenten die inzicht geven in de operationele en strategische werkwijze en resultaten van het EFB. Het doel van deze analyse is om een solide basis van objectieve feiten en cijfers te verzamelen.

Desk Research – externe documenten analyse

Met desk research zijn marktgegevens en sectorinformatie geanalyseerd. Dit om de positie van het EFB binnen het grotere energielandschap en het financieringslandschap te kunnen duiden en te ondersteunen bij het identificeren van trends en veranderingen die relevant zijn voor de activiteiten en strategie van het fonds. Een overzicht van de ontvangen documentatie is opgenomen in Appendix II.

Cijfermatige Analyse

Met de cijfermatige analyse zijn fondsdata geanalyseerd om patronen te ontdekken en prestaties en ontwikkelingen te kwantificeren. De focus ligt hier op het inzichtelijk maken van de effectiviteit en de revolverendheid van investeringen. Dit draagt bij aan het begrip van de financiële gezondheid en duurzame impact van het EFB.

Interviews

Om het inzicht te vergroten en de verzamelde gegevens te voorzien van context, zijn interviews gehouden met diverse stakeholders. Deze omvatten zowel interne partijen zoals het management en teamleden van het EFB en betrokkenen vanuit provincie Noord-Brabant als externe belanghebbenden zoals gebruikers, financiers, en experts op het gebied van energie en financiering. Een overzicht van de geïnterviewde partijen is opgenomen in Appendix III.

Evaluatiethema's

Om de vergelijkbaarheid van deze evaluatie ten aanzien van voorgaande evaluaties te waarborgen, worden de opzet, deelvragen en thema's van eerdere evaluaties gevolgd ook in deze evaluatie gevolgd.

Dit gaat om de volgende thema's:

- **Effectiviteit en rechtmatigheid:** Het meten van de resultaten tegen de doelen en of de activiteiten binnen wettelijke kaders passen.
- **Revolverendheid en multiplier:** Evaluatie van hoe investeringen circuleren en vermenigvuldigd worden binnen de financiële structuur van het fonds.
- **Governance en management:** Beoordeling van de bestuursstructuur en het operationele beheer van het fonds.
- **Risicomanagement:** Analyse van strategieën en processen die zijn ingericht om financiële en operationele risico's te beheersen.
- **Interactie met stakeholders:** Evaluatie van de betrokkenheid en samenwerking met externe partijen en de impact hiervan op fondsactiviteiten.
- **Maatschappelijke inbedding:** Inzicht in de effectiviteit van het fonds binnen bredere maatschappelijke doelen en de energietransitie.
- **Marktfalen:** Identificatie van gebieden waar het fonds gaten vult, waar marktpartijen niet vanzelf investeren in duurzame energieprojecten, ondanks maatschappelijke baten.
- **Verhouding tot eerdere evaluaties en leerervaringen:** Reflectie op verbeteringen en veranderingen sinds vorige evaluaties.
- **Reflectie op samenwerking bij maatschappelijke projecten:** Beoordeling van samenwerkstructuren en hun effect op grootschalige maatschappelijke initiatieven.

Verdere indeling rapport

Ter beantwoording van de twee hoofdvragen (op pagina 9) bestaat het evaluatierapport uit twee onderdelen:

1. Terugblik op de effectiviteit, efficiency en doelmatigheid van het EFB en op samenwerking met stakeholders bij maatschappelijke projecten;
2. Toegevoegde waarde van het EFB in het perspectief van de huidige markt en het provinciaal beleid.

In Appendix IV is een overzicht opgenomen van alle thema's en deelvragen van de evaluatie en is uiteengezet waar de beantwoording van de vragen in het rapport is toegelicht.

3. Effectiviteit, efficiency en doelmatigheid EFB

3.1 – Financiële kaders en doelstellingen

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de beantwoording van de 1^e onderzoeksvraag: “*In hoeverre behaalt het fonds de financiële en inhoudelijke doelen op een efficiënte en effectieve manier?*”

Hiertoe worden eerste de onderwerpen/kaders geschetst en vervolgens worden de bevindingen op elk van de onderdelen weergegeven.

Kaders

Subfondsen

Binnen het EFB worden twee virtuele subfondsen onderscheiden: het Ontwikkelfonds en het Warehouse fonds. Voor beide subfondsen worden limieten gehanteerd. In 2022 is de limiet van het Ontwikkelfonds verhoogd van € 6,0 miljoen naar € 18,0 miljoen. Deze limietverhoging betreft een interne verschuiving: de totale fondsomvang van het EFB is gelijk gebleven. De voorwaarde voor inzet van de verruiming van het Ontwikkelfonds is een revolverendheid van 1,0 of meer voor het totale fonds.

Portefeuilleontwikkelingen

Initieel is voor de periode 2021 – 2024 in het Businessplan uitgegaan van een beoogd investeringsvolume van € 22,0 miljoen (€ 5,5 miljoen per jaar). Dit is later bijgesteld – in de jaarlijkse investeringsplannen - naar € 19,0 miljoen (€ 4,75 miljoen per jaar).

Fondskosten

De fondskosten van EFB mogen per jaar maximaal 3% (i.e. EUR 1,8 miljoen) van het fondsvermogen bedragen i.v.m. het arbeidsintensieve karakter van de (kleinere) investeringen in de ontwikkelprojecten. In de periode tot en met 2022 was dit maximaal 2%.

KPI #1 – Spreiding technologieën

Per technologie veld kan er max. 33% van het fondsvermogen worden geïnvesteerd

KPI #2 – Revolverendheid

De revolverendheid moet minimaal 1 zijn (dus nominaal revolverend)

KPI #3 – Financiële multiplier

Een investering moet een factor van 3 aan cofinanciering mobiliseren (multiplier > 4)

Naast voornoemde KPI's zijn ook nog limieten meegegeven op maximale omvang van een project/geldnemer.

Exit strategie

Het EFB hanteert een actieve exit-strategie als integraal onderdeel van de fondsstrategie.

Op de volgende pagina's worden de bevindingen per onderwerp toegelicht.

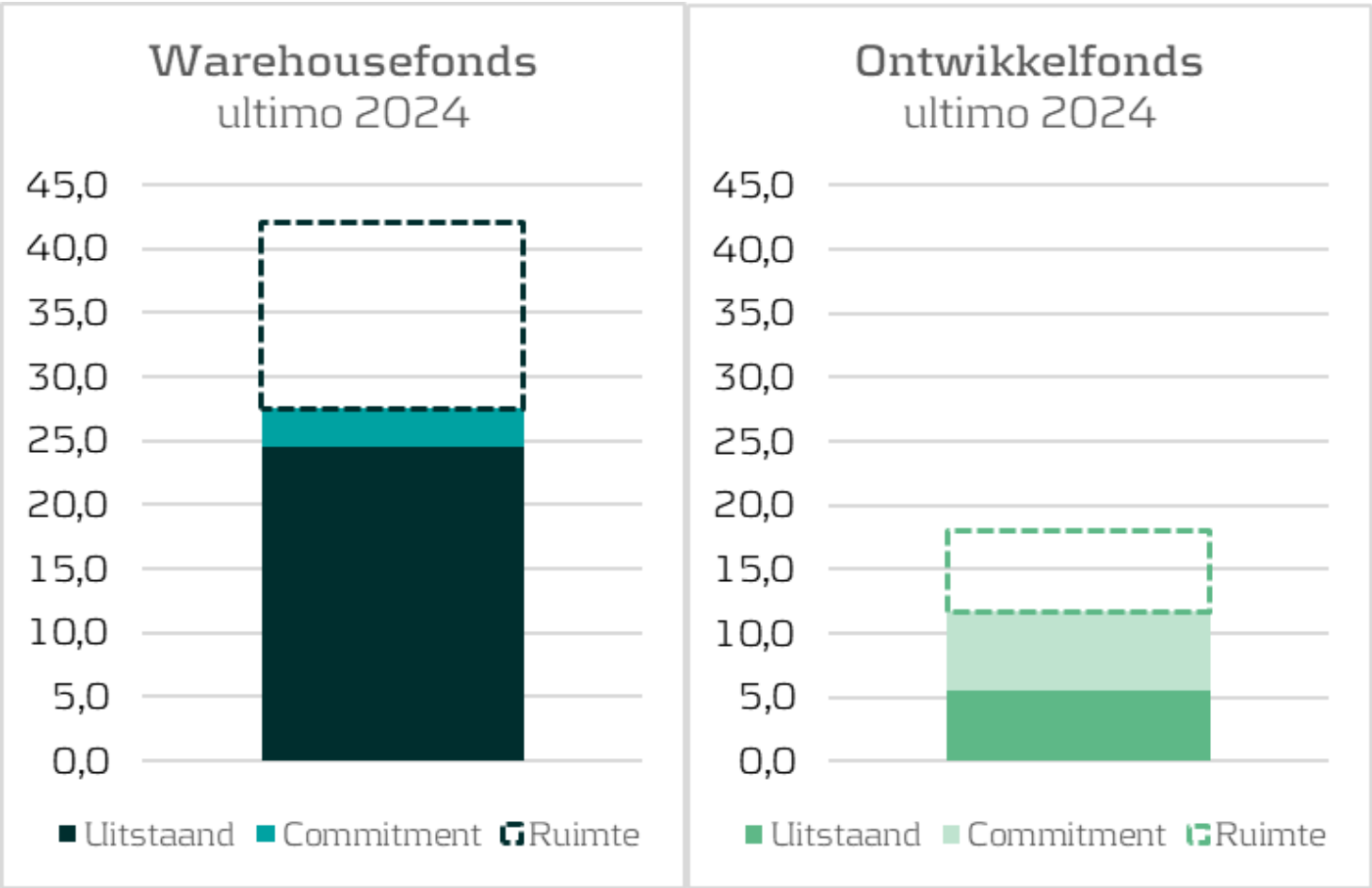

3.1 – Financiële kaders en doelstellingen

Bevindingen – Subfondsen

In 2022 is besloten dat het EFB een groter deel van haar middelen mag inzetten in het onderdeel Ontwikkelfonds. De maximale omvang hiervan is vergroot van € 6,0 miljoen naar € 18,0 miljoen, Hierbij geldt wel de voorwaarde dat de revolverendheid boven de 1,0 moet liggen, waarmee de vergroting van het Ontwikkelfonds blijft passen binnen de kaders van het in 2013 gestelde risicoprofiel. De achterliggende gedachte is dat ontwikkelprojecten risicovoller zijn dan energieprojecten die zijn gebaseerd op ‘proven technology’ en een volwaardige businesscase.

De bijstelling heeft het EFB meer ruimte gegeven om projecten binnen het Ontwikkelfonds te financieren. Rekening houdend met de afgegeven commitments, is deze ruimte de afgelopen periode ook benut.

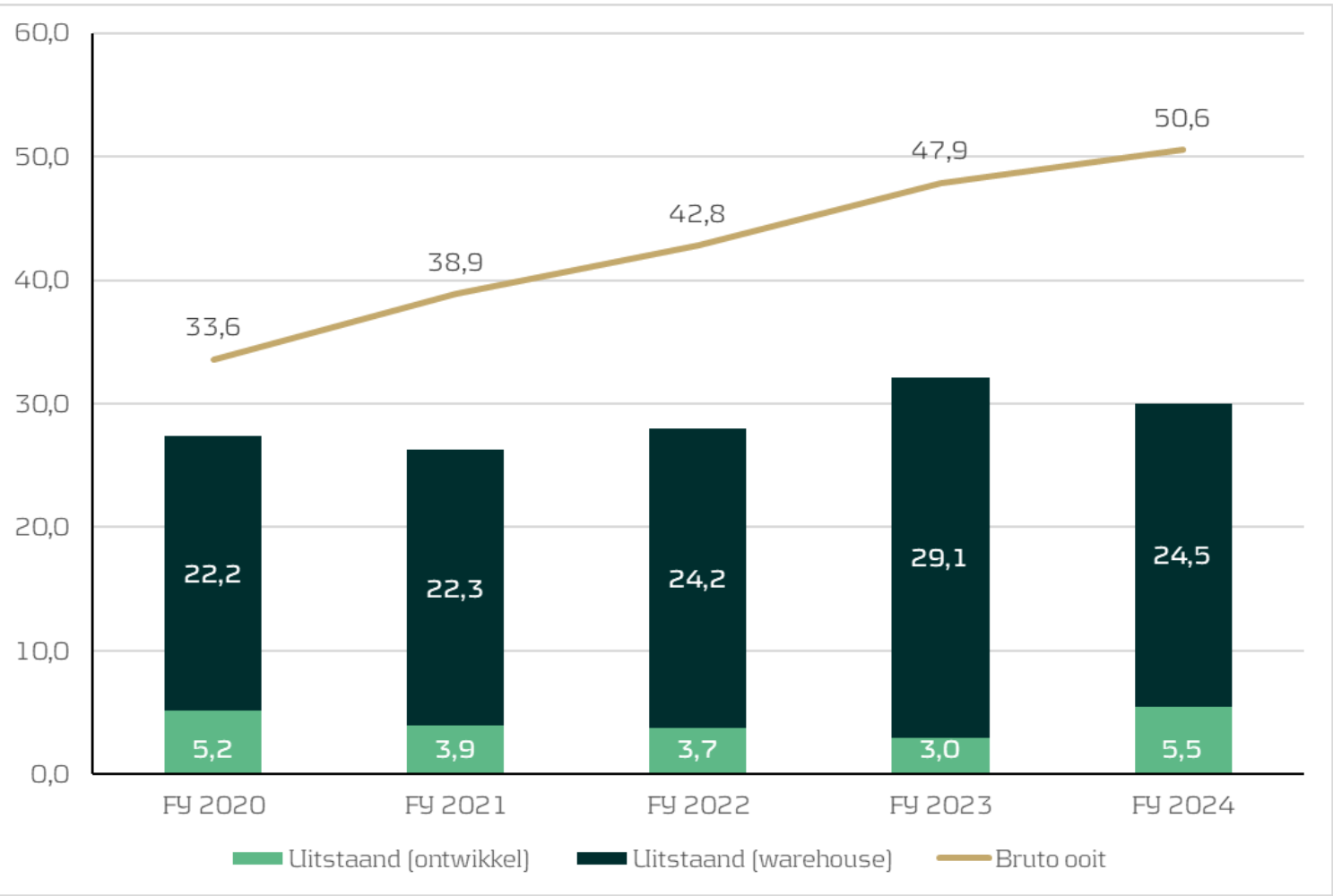

De verruiming van de mogelijkheden van het Ontwikkelfonds geeft het EFB team meer ruimte om zich, vaak samen met lokale stakeholders, te richten op de vroege fase van ontwikkelingen en projecten. Tevens zijn er verschillende projecten vanuit het Ontwikkelfonds doorontwikkeld naar het Warehousefonds. Dit heeft geleid tot enkele investeringen in maatschappelijke en innovatieve projecten. In 2024 heeft het EFB ca. 40 leads en ca. 20 quick scans behandeld. Hieronder is weergegeven hoe de beide portefeuilles zich hebben ontwikkeld tijdens de evaluatieperiode:

Bevindingen – Portefeuille ontwikkelingen

De portefeuille van het EFB heeft per ultimo 2024 een volume van € 30,0 miljoen en bestaat uit 8 projecten in het Ontwikkelfonds (€ 5,5 miljoen) en 34 projecten in het Warehousefonds (€ 24,5 miljoen). De portefeuille van het Ontwikkelfonds van EFB is in de afgelopen vier jaar met € 0,3 miljoen toegenomen en het Warehousefonds is met € 2,3 miljoen toegenomen. De totale portefeuille is per saldo met € 2,6 miljoen toegenomen. Daarnaast is er ca. € 14,4 miljoen terugontvangen door het EFB in de afgelopen 4-jaars periode uit hoofde van aflossingen op verstrekte financieringen en desinvesteringen.

Afgelopen periode heeft het EFB in 18 nieuwe projecten geïnvesteerd met een totaal volume € 17,0 miljoen (exclusief commitments). Dit bedrag bestaat voor € 6,2 miljoen aan financieringen binnen het Ontwikkelfonds en € 10,8 miljoen Warehousefonds. Teven heeft bij 7 projecten een exit plaatsgevonden, in de vorm van aflossing van een lening of verkoop van aandelen. De portefeuille van het fonds is daarmee per saldo gegroeid van 31 naar 42 projecten.

Het aantal projecten is procentueel sterker toegenomen dan het totale projectvolume. Dit komt enerzijds door aflossing op bestaande investeringen en anderzijds door een kleinere gemiddelde omvang per nieuw project. De gemiddelde omvang per project is afgenomen van €884k eind 2020 naar €713k aan het eind van 2024.

3.1 – Financiële kaders en doelstellingen

Over de afgelopen periode had het EFB initieel verwacht € 22,0 miljoen te investeren (€ 5,5 miljoen per jaar). In het jaarlijkse investeringsplan reflecteert het EFB op deze prognose en stelt deze, indien nodig, bij op basis van verwachte investeringsmogelijkheden. Afgelopen periode is de prognose voor de jaren 2022 en 2024 bijgesteld naar € 4,0 miljoen. De bijgestelde investeringsambitie over de periode 2021 - 2024 was € 19,0 miljoen. Met een gerealiseerd volume van € 17,0 miljoen blijft het fonds ook achter op de verlaagde ambitie. Daarentegen weet het de inhoudelijke doelstellingen in belangrijke mate te behalen.

De vergroting van het Ontwikkelfonds binnen het EFB laat onverlet dat EFB de revolverendheid van het totale fonds in stand moet houden. De revolverendheid van het fonds is de afgelopen periode gedaald (zie ook pagina 16) waardoor er minder ruimte is voor projecten met een beperkter of meer onzeker rendement. Daarnaast is de ontwikkeling van duurzaamheids-projecten de afgelopen periode negatief beïnvloed door uitdagende marktomstandigheden (e.g. netcongestie, stikstof, toegenomen ontwikkelkosten).

Conclusie

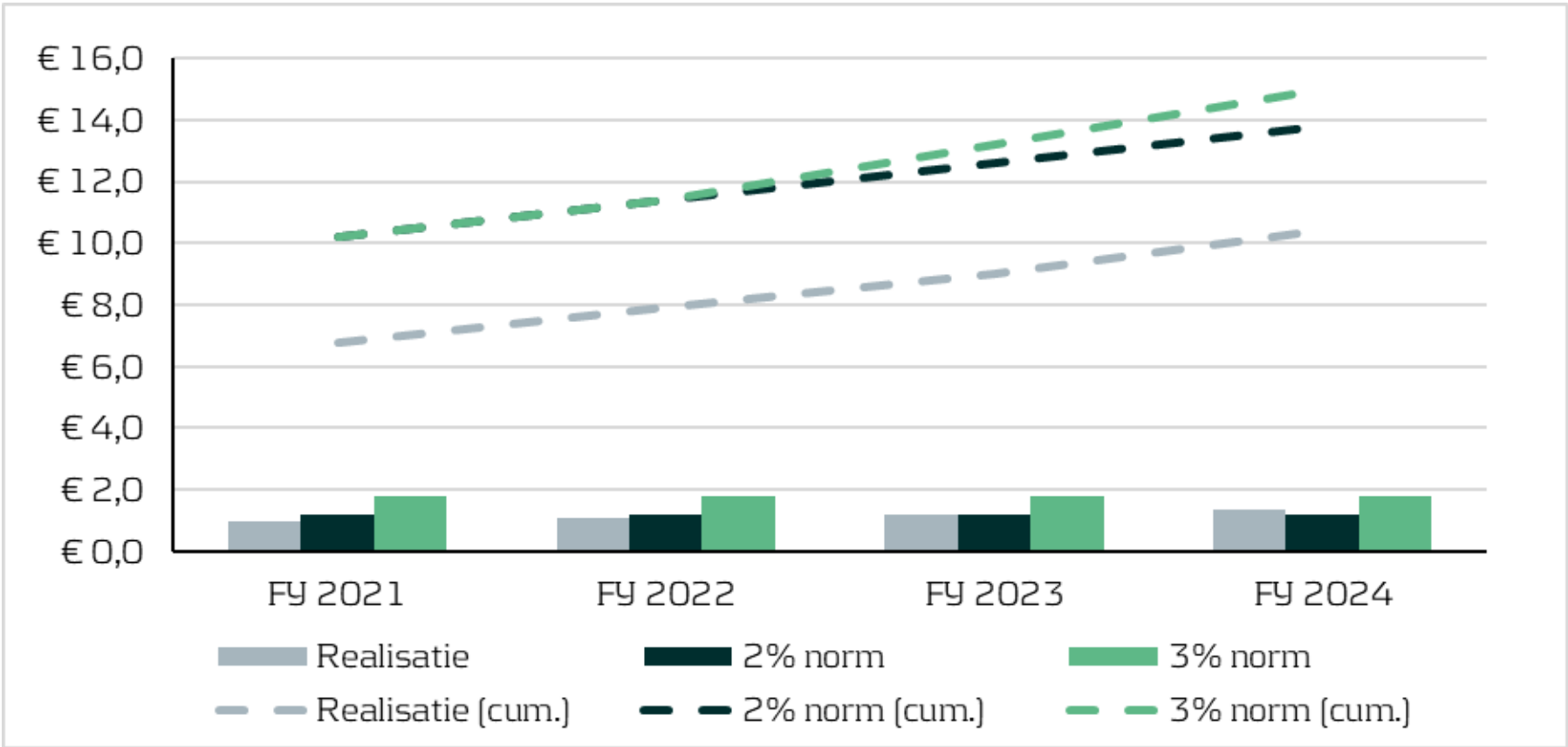
Uit voorgaande blijkt dat het EFB in belangrijke mate in staat is gebleken om haar kapitaal revolverend in te zetten en hiermee haar (maatschappelijke) impact te realiseren. Over de gehele looptijd van het fonds is er voor € 50,6 miljoen geïnvesteerd. Het lijkt voor het EFB haalbaar om per ultimo 2026 de volledige fondsomvang van € 60,0 miljoen te hebben geïnvesteerd. Naast de succesvolle investeringen en exits, blijkt ook uit de ontwikkeling van het aantal leads en quick scans dat het EFB een actieve investeerder is.

Bevindingen Fondskosten

De jaarlijkse fondskosten van het EFB mogen maximaal 3% bedragen van de totale fondsomvang (gemiddeld over de looptijd van het fonds). Dit komt overeen met € 1,8 miljoen per jaar. Onderstaande figuur toont het verloop van de gerealiseerde fondskosten t.o.v. het fondskostenplafond: de totale kosten van het EFB lagen voor de jaren 2021 - 2023 nog op of onder de oorspronkelijke 2%-norm en in 2024 ruim onder de 3%-norm:

De verhoging van het fondskostenplafond naar 3% is bedoeld om de capaciteit van het team uit te kunnen breiden. Dit vanwege de toegenomen beheereisen van de accountant, het arbeidsintensieve karakter van investeren in de ontwikkelings- en constructiefase van duurzame energieprojecten en om, gegeven de bredere technologiescope en een groter ontwikkel- en pilot/demofonds, de bemensing te creëren die het mogelijk moet maken om het volledige fondsvermogen versneld in te zetten. Het team is inmiddels uitgebreid van 5,0 naar 5,9 FTE.

- Het EFB heeft de afgelopen periode meer projecten kunnen beheren (netto +11) en voldaan aan de beheereisen van de accountant.
- De Ontwikkelportefeuille is met € 0,3 miljoen toegenomen en het aantal ontwikkelprojecten is gelijk gebleven, waarbij ook projecten vanuit de ontwikkelfase naar de warehousefase zijn gegaan.
- Het investeringsvolume blijft wat achter op de verwachting. Niet alle projecten zijn tot een financial close gekomen (bij het EFB, dan wel helemaal niet).
- Conclusie is dat de bredere scope en de teamuitbreiding, welke nodig was vanuit de toegenomen beheereisen van de accountant, vooralsnog niet heeft geleid tot een concrete toename van de fondsomvang.

3.1 – Financiële kaders en doelstellingen

Bevindingen KPI # 1: Beleidsdomeinen/technologiescope

Bij oprichting in 2013 investeerde het EFB in de volgende technologieën:

- Duurzame energieopwekking (e.g. zon of wind);
- Energiebesparing.

Door de bijstellingen in 2022, is het voor het EFB nu ook mogelijk geworden om te investeren in:

- Energieopslag;
- Energieconversie;
- Slimme netwerken;
- Lokale warmte initiatieven.

In 2023 volgde de eerste investering in energieopslag. Investerings in energieopslag kunnen ook als katalysator werken voor ander type investeringen (e.g. energie opwekking). De mogelijkheid om te investeren in energieopslag wordt daarom beschouwd als een effectieve en doeltreffende bijstelling.

Technologie-aandeel (max. 33%)									
Technologie	HY 2021	FY 2021	HY 2022	FY 2022	HY 2023	FY 2023	HY 2024	FY 2024	Gemiddeld
Wind	14,6%	17,4%	19,1%	19,0%	18,8%	23,2%	23,1%	18,5%	19,2%
Zon	14,2%	13,7%	13,6%	13,7%	13,6%	15,5%	15,5%	15,3%	14,4%
Besparing	4,8%	4,8%	4,5%	2,7%	2,7%	5,3%	5,2%	3,4%	4,2%
WKO	3,3%	3,3%	3,3%	4,2%	4,2%	4,1%	4,1%	4,1%	3,8%
Opslag					4,3%	1,3%	2,6%	4,0%	3,0%
Biomassa						2,9%	2,6%	3,2%	2,9%
Geothermie	0,7%	0,7%	0,7%	0,9%	0,9%	1,0%	1,2%	1,2%	0,9%
Totaal	37,60%	39,90%	41,20%	40,50%	44,50%	53,27%	54,25%	49,69%	48,43%

Uit de rapportages blijkt dat het EFB investeert conform haar investeringsreglement. Alle investeringen passen binnen het reglement en ook is er geen technologie die het aandeel van 33% overschrijdt. Historisch gezien heeft het EFB met name in wind en zon geïnvesteerd en per ultimo 2024 gaat dit nog steeds om veruit het grootste deel van de investeringen. Gemiddeld is er respectievelijk 19,2% en 14,4% van de fondsomvang geïnvesteerd in wind en zon over de afgelopen 4 jaar.

Het EFB is momenteel ook betrokken bij initiatieven voor investeringen in energieconversie, slimme netwerken en lokale warmte-initiatieven, maar dit is in de evaluatieperiode nog niet tot uiting gekomen in een daadwerkelijke investering. Zowel voor energieconversie, als voor warmte-initiatieven gaat dit veelal om relatief grote projecten. Het EFB kent evenwel een limiet van 10% van het fondsvermogen (€ 6 miljoen) per tegenpartij, hetgeen een beperkende factor is voor de in de regel grotere projecten in deze sectoren

Voor kleinere projecten is meermaals gebleken dat er door tegenvallende marktomstandigheden geen goede business case waren. Voor warmte-initiatieven was in de evaluatieperiode sprake van onzekerheid over wet- en regelgeving. Met de inwerkingtreding van de Wet collectieve warmte per 1-1-26 is de verwachting dat de markt voor warmte-initiatieven de komende periode zal aantrekken.

Door de bijstelling in 2022 is het ook mogelijk geworden om te investeren in projecten met een TRL van 6 of 7. In de afgelopen periode heeft het EFB één pilot project (TRL 6) weten te realiseren (*Telen onder de zon*). Naast de financiële investering heeft het EFB de ondernemer ook kunnen ondersteunen bij het structureren van de verdere financiering en is er ook door een derde partij subsidie verstrekt aan dit project. Er zitten verschillende projecten in de pijplijn met een TRL 6 of 7. Deze bijstelling heeft dus al enig effect gesorteerd. Het EFB rapporteert niet expliciet over de TRL niveaus.

Conclusie

De uitgebreide technologiescope biedt naar huidig inzicht voldoende mogelijkheden om te investeren op de terreinen waar het EFB gaten vult in het financieringslandschap. Op terreinen waar het EFB nog niet geïnvesteerd heeft, is het wel een aantal keer bijna tot een financial close gekomen en er zijn verschillende kansrijke projecten in de pijplijn.

In algemene zin wordt het gebruik van een maximum per type technologie gezien als een goede waarborg dat het fonds gespreid investeert en breed impact realiseert. In de afgelopen periode is deze KPI ook niet onnodig beperkend geweest. Het gebruik van TRL niveaus voor afbakening van investeringsmogelijkheden is een bruikbare methode.

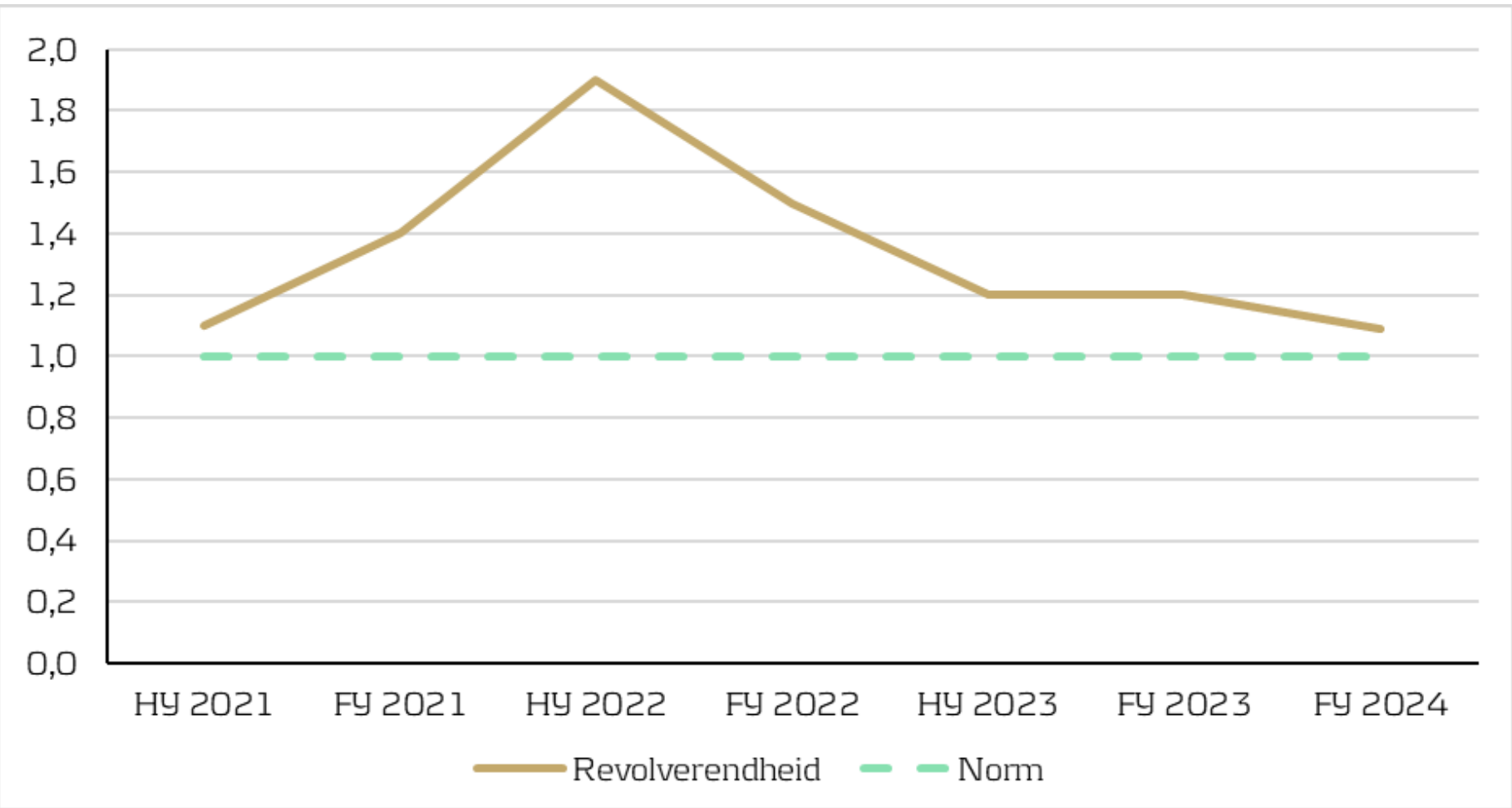

3.1 – Financiële kaders en doelstellingen

KPI #2: Revolverendheid fonds

De revolverendheid is de eindwaarde van het fonds ten opzichte van het startkapitaal. Deze maatstaf geeft aan in hoeverre de investeringen van het EFB worden terugverdiend, waarbij ook rekening wordt gehouden met de fondskosten. De gestelde norm van 1,0 impliceert dat het fonds aan het einde van de looptijd minstens nominaal revolverend dient te zijn, c.q. haar investeringen en fondskosten kan dekken uit de inkomsten uit investeringen (dividend), rente op leningen en inkomsten uit verkoop van participaties.

Ter bepaling van de revolverendheid, wordt de ontwikkeling van het fonds tot het eind van de looptijd in 2037 geprognoseerd. De waardering van participaties en exits wordt jaarlijks met de accountant besproken en gecontroleerd. De gehanteerde methode is in de afgelopen periode verder verfijnd en onderbouwd met memo's, waarmee het huidige waarderingsproces transparant en consistent is. Op basis hiervan lijkt de waarderingsmethodiek passend voor het type portefeuille en de doelstelling van het fonds.

De revolverendheid lag de afgelopen periode in alle jaren boven de doelstelling. Eind 2024 bedroeg de revolverendheid 1,09.

Bevindingen KPI #2: Revolverendheid

In de afgelopen periode was zowel sprake van een sterke stijging en een sterke daling. De revolverendheid fluctueerde tussen 1,90 (HY 2022) en 1,09 (FY 2024). Deze fluctuaties worden met name veroorzaakt door 2 factoren: **volatiele energieprijzen** en in belangrijke mate de **bijstelling van de waardering van windpark A16** door de veranderende rol van het EFB in dit project (zie ook hoofdstuk 4.1.1).

Het EFB gaat in haar prognoses tot 2037 uit van energieprijzen o.b.v. een ‘forward curve’. Dit is een passende aanname, maar dat neemt niet weg dat de waarderingen van veel projecten gevoelig zijn voor de (volatiele) energieprijzen.

Bij de berekening van de revolverendheid gaat het EFB uit van de maximale benutting van de fondskosten tot het einde van de looptijd en dat er geen nieuwe investeringen worden gedaan. Beide aannames zijn conservatief en verdedigbaar. De revolverendheid wordt in sterke mate gedreven door de daadwerkelijke exit-waarderingen en het tijdstip waarop deze materialiseren.

Beoordeling en risico's

- Binnen de huidige kaders lijkt de norm van 1,0 haalbaar, mits de aannames uitkomen en desinvesteringen conform waarderingskaders worden gerealiseerd;
- Er is nog relatief weinig ervaring met het risico c.q. rendement van ontwikkelprojecten;
- De grootste gevoeligheden liggen bij marktomstandigheden rond desinvesteringen en bij energieprijzen: beide factoren bevinden zich buiten de directe invloedssfeer van het EFB en vragen daarom om actieve monitoring en scenario-analyse.

Conclusie

De revolverendheid vormt een maatstaf voor de prestaties van het fonds ten opzichte van het startkapitaal. Met de huidige, passend geachte, waarderingsmethodiek en de veronderstellingen rondom beheerkosten en energieprijzen, lijkt het behalen van de revolverendheidsnorm van 1,0 haalbaar. Tegelijkertijd blijft de uitkomst afhankelijk van exit-waarderingen en energieprijsontwikkelingen. Uit de interviews met andere fondsen komt naar voren dat de kans op verliezen inherent is aan de positionering van een energiefonds in het financieringslandschap. In de organisatie en processen van het EFB is veel aandacht voor het bewaken van de revolverendheid.

3.1 – Financiële kaders en doelstellingen

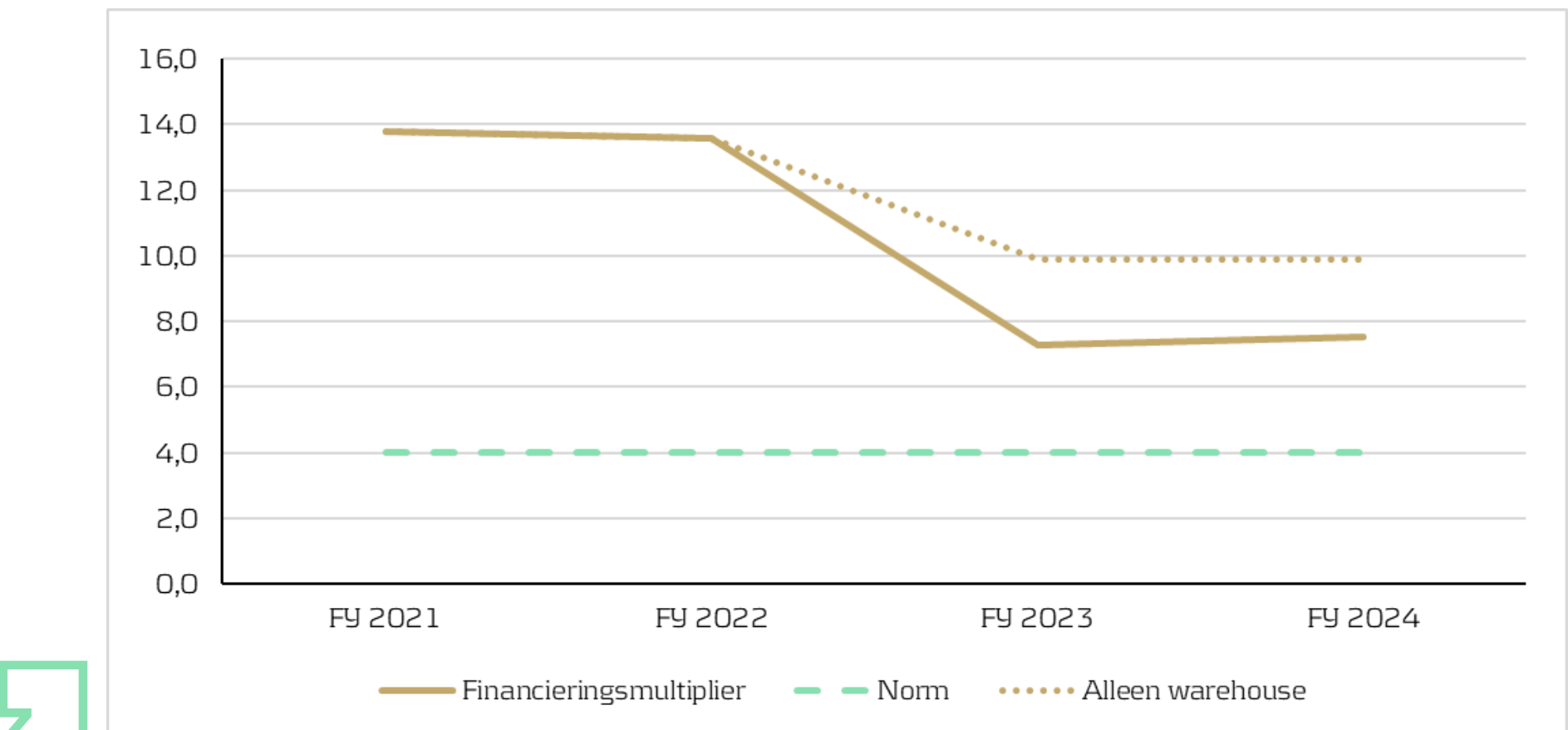
KPI # 3: Bevindingen Financiële multiplier

Een belangrijke financiële doelstelling voor het EFB is het mobiliseren van andere (private) financiers. Om dit te monitoren is een financieringsmultiplier vastgesteld: de verhouding tussen het totaal geïnvesteerd vermogen in een project en het door het EFB geïnvesteerd vermogen in het project. Vanaf eind 2023 is enkel nog gerapporteerd over de fondsmultiplier van het gehele fonds. Eerder werd onderscheid gemaakt tussen de multiplier voor het Warehousefonds en het Ontwikkelfonds, met doelstellingen van respectievelijk 4,0 en 2,0.

Mede door deze bijstelling komt hieronder weergegeven financieringsmultiplier per eind 2023 lager uit. De multiplier voor het Ontwikkelfonds is immers lager. Om de verschillende jaren te vergelijken, is ook de indicatieve ontwikkeling van de multiplier van het Warehousefonds opgenomen voor 2023 en 2024 (weergegeven middels de stippellijn).

Hieruit blijkt dat de daling van de multiplier van het Warehousefonds beperkt is, dat het fonds in belangrijke mate andere financiers mobiliseert en een gewenste aanjaagrol vervult. In absolute zin is de private betrokkenheid afgelopen periode bijna verdubbeld van ruim € 200 miljoen gemobiliseerd kapitaal per eind 2020, naar bijna € 400 miljoen per ultimo 2024.

De financieringsmultiplier is een geschikte financiële KPI voor een publiek fonds die als doelstelling heeft om financiering te mobiliseren.

Exit strategie

Het is de bedoeling dat het EFB investeringen in projecten via desinvesteringen ('exits') weer te gelde maakt, zodat het geld opnieuw geïnvesteerd kan worden en aan het einde van de looptijd van het EFB in 2037 de lening aan provincie Noord-Brabant kan worden terugbetaald. Daarom omvat de fondsstrategie van EFB ook een actieve exit-strategie. Bij iedere investering wordt bij aanvang een exit-strategie vastgesteld en exit-mogelijkheden worden continu door het EFB overwogen en beoordeeld. Verder wordt in het jaarlijkse investeringsplan ook de exit-strategie voor dat jaar beschreven. In de evaluatieperiode 2021-2024 is € 3,9 miljoen aan kapitaal terugontvangen uit 7 exits. Dat bedrag komt ongeveer overeen met oorspronkelijke investering. Tussen het moment van investeren en desinvesteren realiseert EFB rendement op de participaties door de ontvangst van dividenden. Afgelopen periode ging dit om € 6,0 miljoen dividenden op investeringen van € 13,2 miljoen. Deze dividendstromen tot het moment van een exit dragen bij aan het dekken van de beheerkosten en het rendement van het fonds.

Door het beschikbare kapitaal en hiervoor beschreven ontwikkelingen is er geen urgentie om kapitaal vrij te maken door desinvesteringen. Het EFB beschouwt een actieve exit-strategie als effectief en efficiënt vanaf een kapitaalinzet van minimaal 65%. Dat komt overeen met een geïnvesteerd vermogen van ongeveer EUR 40 miljoen. In de huidige situatie ligt de kapitaalinzet rond 50% en ligt de prioriteit op acquisitie en portefeuillebeheer. Ook met selectieve exits is er immers voldoende ruimte voor nieuwe investeringen op korte termijn. Potentiële exit-kandidaten zijn vooral partnerships die niet het beoogde volume leveren of waarin het EFB haar rol heeft vervuld en nog maar beperkt toegevoegde waarde kan bieden.

Gezien deze kaders en feiten is de keuze om vooralsnog selectief met exits om te gaan verdedigbaar. Het EFB richt haar capaciteit op acquisitie en beheer ter ondersteuning van het behoud van nominale revolverendheid. Naarmate de einddatum van het fonds nadert, zullen meer desinvesteringen gerealiseerd moeten worden, zodat de lening aan de provincie Noord-Brabant kan worden terugbetaald.

3.2 – Inhoudelijke kaders en doelstellingen

Kaders

De belangrijkste inhoudelijke doelstelling van EFB is het bijdragen aan duurzame ontwikkeling door het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Noord-Brabant.

De beoogde resultaten en effecten bestaan uit

- CO₂-reductie;
- Realiseren van werkgelegenheid;
- Bijdrage aan andere milieuvraagstukken (e.g. verbeteren van de luchtkwaliteit)

Verder wordt EFB geacht burgerparticipatie actief te stimuleren en in belangrijke mate kleinschaliger projecten mogelijk te maken. Deze ambities en kaders zijn geconcretiseerd in onderstaande KPI's.

KPI #1 – Totale CO₂ reductie

Totale CO₂ reductie over de looptijd van het fonds van 17.600 kton

KPI #2 – CO₂ reductie per geïnvesteerde euro

Per geïnvesteerde euro moet 30 kg CO₂ reductie worden gerealiseerd

KPI #3 – Burgerparticipatie

Bij minimaal 50% van de projecten is sprake van burgerparticipatie

KPI #4 – Aandeel kleinschalige projecten

Minimaal 10% van de investeringen moet kleinschalig zijn.

Bevindingen – KPI #1 en #2: CO₂-reductie

Het EFB heeft als taakstelling om bij te dragen aan de doelstellingen van Provincie Noord-Brabant voor opwekking van duurzame energie en het behalen van een reductie van de CO₂-uitstoot. Dit is vertaald naar twee KPI's:

- CO₂ reductie per geïnvesteerde euro van het EFB (tenminste 30kg CO₂ reductie);
- Realisatie t.o.v. de totale CO₂ reductie doelstelling van 17.600 kton CO₂.

Het EFB rapporteert in haar (half)jaarlijkse rapportages over de CO₂ reductie van haar investeringen. Onderstaand overzicht geeft de ontwikkeling van de CO₂ reductie per geïnvesteerde euro weer over de afgelopen jaren.

	Co2 reductie (kostprijs) - Min. 30 kg Co2 reductie per geïnvesteerde euro							
KPI	HY 2021	FY 2021	HY 2022	FY 2022	HY 2023	FY 2023	HY 2024	FY 2024
> 30	225	325	280	271	265	271	233	259
Realisatiefactor	7,50	10,83	9,33	9,03	8,83	9,03	7,77	8,62

EFB behaalt de CO₂ reductie per geïnvesteerde euro doelstelling ruimschoots (gemiddeld met een factor van ca. x9). De CO₂ reductie per geïnvesteerde euro van het EFB is sterk afhankelijk van het aandeel van het EFB in de totale investering (financiële multiplier). Hieruit blijkt dat de investeringen van EFB zelf, in combinatie met de investeringen van cofinanciers, effect hebben op het realiseren van deze doelstelling.

Op portefeuilleniveau heeft EFB de doelstelling om over de gehele looptijd van het fonds 17.600 kiloton aan CO₂ reductie te realiseren. Deze KPI is in 2022 met een factor 5 bijgesteld naar aanleiding van de voorgaande evaluatie. De KPI waarde loopt ieder jaar verder op richting deze doelstelling en EFB rapporteert over de relatieve realisatie. Per ultimo 2024 moet EFB 47% van haar doelstelling hebben gerealiseerd.

	Co2 reductie (totaal) - Min. % van de doelstelling van 17.600 kton (voorheen 3.600)							
	HY 2021	FY 2021	HY 2022	FY 2022	HY 2023	FY 2023	HY 2024	FY 2024
Doelstelling	1019	1094	1174	8202	8202	8272	8272	8272
Waarde	4284	7337	7337	7337	7337	7765	7930	7930
Realisatiefactor	4,20	6,70	6,25	0,89	0,89	0,94	0,96	0,96

3.2 – Inhoudelijke kaders en doelstellingen

Bevindingen – KPI # 1 en # 2: CO₂-reductie - vervolg

Op portefeuilleniveau blijft de gerealiseerde CO₂ reductie wat achter op de nieuwe doelstelling. Daarbij valt op dat tussen december 2021 en juli 2023 de investeringen van EFB niet hebben geresulteerd in een aanvullende CO₂ reductie. De aanleiding hiervoor is de vergroting van de technologiescope naar projecten in de energieopslag en de vergroting van het Ontwikkelfonds: deze hebben beide (nog) geen direct CO₂ reducerend effect. Ook projecten in de constructiefase dragen bijvoorbeeld nog niet bij aan CO₂-reductie.

Zoals ook in de Statenmededeling (2022-10-18) vastgesteld, is het voor energieopslag investeringen passender om hierover op een andere wijze te rapporteren (en te beoordelen o.b.v. een alternatieve KPI). Bij de bijstelling van de technologiescope is voorgesteld om te rapporteren over geïnstalleerd vermogen. Een alternatief is om te rapporteren over de indirecte CO₂ reductie. Hiermee zou ook worden aangesloten bij de belangrijkste KPI van het fonds.

De wijze waarop het EFB de CO₂ reductie bepaalt en rapporteert is vergelijkbaar met de methode die andere financiële partijen hanteren. Een doelstelling voor totale CO₂ reductie en een norm voor CO₂ reductie per geïnvesteerde euro is ook bij andere energiefondsen gebruikelijk.

De verhoging van totale CO₂ reductie doelstelling naar 17.600 kton CO₂ is bepaald op basis van de ervaring tot 2022. Tegelijkertijd is de technologiescope verruimd, zodat het EFB kan investeren in projecten zonder directe CO₂-impact, waarbij ook de indirecte CO₂ reductie niet wordt meegerekend. De nieuwe technologiescope komt dus minder goed tot uitdrukking in de KPI voor CO₂-reductie. Als het aandeel van projecten zonder directe CO₂-impact in de portefeuille toeneemt, kan dat gevolgen hebben voor de haalbaarheid van de totale CO₂ reductie doelstelling.

De CO₂ reductie per geïnvesteerde euro van het EFB is sterk afhankelijk van het aandeel van het EFB in de totale investering. De impact per geïnvesteerde euro kan ook aanzienlijk verschillen afhankelijk van de omvang van het totale project, de techniek en de levensduur. Er is dus sprake van een resultante van financiële en technische factoren. Andere KPI's (financiële multiplier en de totale CO₂ reductie doelstelling) en randvoorwaarden (technologiescope) zorgen ervoor dat de CO₂ reductie per geïnvesteerde euro hoger uitkomt dan de norm. Vanwege deze factoren, is het niet raadzaam om de KPI van 30 kg CO₂ per Euro nu sterk te verhogen, ook al wordt de norm momenteel met ca. een factor 9 behaald.

Bevindingen – KPI # 3: Burgerparticipatie

De provincie ziet lokaal draagvlak als een belangrijke factor om haar doelstellingen rondom de energietransitie te kunnen behalen. Hierom had het EFB een kleinschaligheids-KPI bedoeld om kleine projecten te stimuleren, zodat MKB en burgers betrokken worden bij de energietransitie. Aangezien deze projecten zich niet tot voldoende volume ontwikkelden en de betrokkenheid van burgers en MKB ook bij grotere projecten belangrijk is, is hiervoor een nieuwe KPI overeengekomen. In 2022 is een KPI voor burgerparticipatie vastgesteld en ingevoerd.

In de Statenmededeling (2022) staat: ‘70% van het ingezette kapitaal voor zon en windprojecten wordt ingezet op projecten waarbij *de lokale omgeving betrokken is (bijv. energiecoöperaties) of burgerparticipatie kent.*’ In de EFB portefeuille was eind 2024 sprake van 69,8% burgerparticipatie voor dit type projecten. Hiermee voldoet EFB vrijwel volledig aan de doelstelling van 70% van de zon- en windprojecten.

In het Klimaatakkoord en de RES akkoorden is evenwel een doelstelling omtrent lokaal eigendom vastgelegd. Dit wordt gedefinieerd als *50% van het eigendom van zon en wind projecten moet in handen zijn van de lokale omgeving (bewoners, bedrijven en decentrale overheden).*

Het EFB rapporteert over projecten met lokale betrokkenheid, ook als geen sprake is van 50% lokaal eigendom. Bovendien wordt dit uitgedrukt als percentage van het totale ingezette kapitaal, dat niet alleen zon- en windprojecten betreft. Daarom wordt in goed overleg met de provincie gerapporteerd over ‘lokale betrokkenheid’ met als norm tenminste 50% van het ingezette kapitaal. In 2022 en 2023 is de doelstelling van 50% gehaald, In 2024 was dit aandeel 44,2%.

KPI	Burgerparticipatie (min. 50%)							
	HY 2021	FY 2021	HY 2022	FY 2022	HY 2023	FY 2023	HY 2024	FY 2024
> 50%	n/a	n/a	n/a	52,7%	50,9%	50,9%	48,3%	44,2%
Realisatiefactor	n/a	n/a	n/a	1,05	1,02	1,02	0,97	0,88

Burgerparticipatie is een belangrijke doelstelling in energiebeleid van de Provincie. De rapportage over deze KPI sluit echter niet volledig aan bij de oorspronkelijke doelstelling en niet bij de doelstelling dat 50% van ieder toekomstig energieproject in eigendom komt van de lokale omgeving. Het EFB heeft aandacht voor de belangen en beheersing van de (financiële) risico's en voor burgerparticipatie bij het inrichten van de financiering van projecten. Dit is niet bij alle partijen aanwezig in de markt in deze mate het geval (zie bijv. crowdfunding in § 5.1).

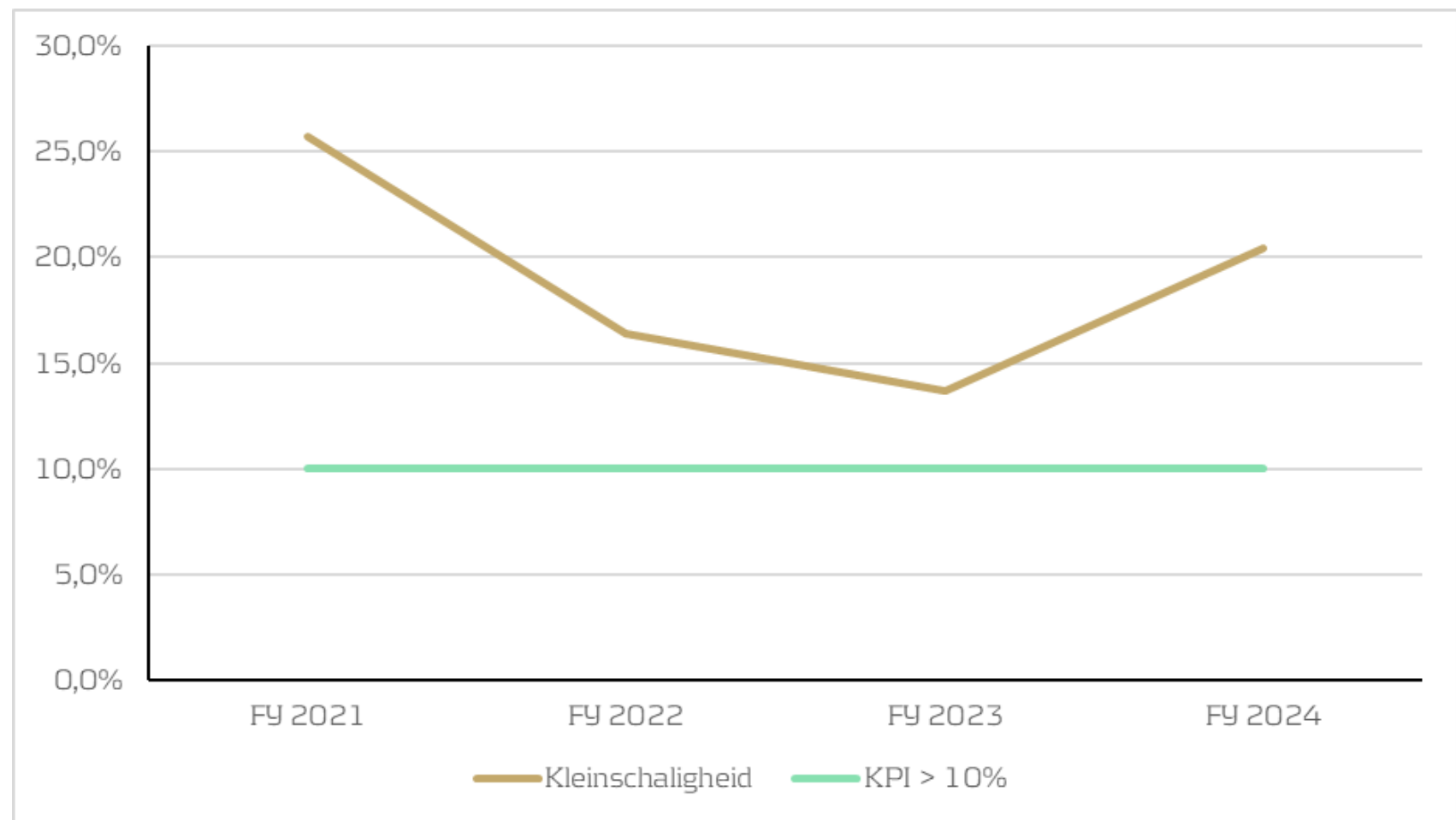
3.2 – Inhoudelijke kaders en doelstellingen

Bevindingen KPI # 4: Kleinschalige projecten

Een investering wordt als kleinschalig aangemerkt wanneer het een portfolio-investering betreft. Een portfolio-investering is een bundeling van kleinere projecten in één projectentiteit, die individueel te klein zijn om gefinancierd te worden.

In de Statenmededeling (2022-10-18) staat dat “*gebleken is dat deze projecten zich niet tot voldoende volume ontwikkelen en dat de betrokkenheid van burgers en MKB juist groter is en belangrijker is op grotere projecten (draagvlak, lokale en regionale fondsvorming, participatie)*”. Hierom is de KPI voor kleinschalige projecten vervangen door de KPI voor burgerparticipatie, die beter aansluit bij de provinciale beleidsdoelstelling.

Het EFB rapporteert evenwel nog wel over het percentage kleinschalige projecten en laat zien dat de (oorspronkelijke) doelstelling van tenminste 10% nog steeds ruimschoots behaald wordt:

3.3 – Governance & management

Kaders

Kaders Governance

Het EFB is zo ingericht dat investeringen en beheer “op afstand zijn geplaatst” van de politiek en plaatsvinden door een professionele fondsbeheerder. De Provincie Noord-Brabant stelt als aandeelhouder van BOM Holding BV en als leningverstrekker aan het EFB de kaders en houdt, samen met de Raad van Commissarissen van de BOM, toezicht op de naleving.

De belangrijkste kaderstellende documentatie is:

- Investeringsreglement (bijgewerkt februari 2023)
- Aandeelhoudersinstructie (bijgewerkt in 2023)
- Statuten (mei 2013)
- Business plan EFB (bijgewerkt in oktober 2022)
- Leningovereenkomst EFB + Allonge (december 2013 en december 2014)
- Instellingsbesluit (mei 2013)
- Monitoring, rapportage en verantwoording (mei 2013)
- Mandateringsregeling (juli 2019)

Op investeringsniveau dient een gedegen proces gevolgd te worden om investeringsaanvragen voor te bereiden en de bijbehorende risico's te identificeren, te analyseren en te beoordelen.

Hierbij gelden de volgende richtlijnen:

- > € 0,2 miljoen: Afstemming met de Investeringscommissie is vereist;
- > € 0,5 miljoen: Goedkeuring van het bestuur van BOM Holding is vereist;
- > € 2,5 miljoen: Goedkeuring van de RvC van BOM Holding is tevens vereist;
- > € 5,0 miljoen: Goedkeuring van de Provincie is tevens vereist.

Kaders Stakeholdermanagement

Investeringsprojecten waarbij sprake is van marktfalen kennen een hoog risicoprofiel, langere terugverdientijd en een relatief laag financieel rendement. Om risico's te beheersen, is een gedegen risicomanagementproces van belang. Het investeringsreglement biedt daarvoor de kaders. In deze evaluatie is stakeholder management meegenomen in het hoofdstuk Governance & Management.

Bevindingen Governance

Op basis van de Nota Verbonden partijen (februari 2024) en het Instellingsbesluit (2013) voert de provincie periodiek evaluatie en toetsing uit op haar verbonden partijen.

De toetsing op aandachtspunten en risico's op het gebied van beleid, governance en financiën ten aanzien van BOM Holding B.V., zoals vastgelegd in de het rapport van de Zuidelijk rekenkamer (kwaliteit sturings- en verantwoordingsinformatie) is “*Groen - Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's*”.

Binnen de BOM is de governance structuur ingericht zoals initieel beoogd (zie Appendix I). Op basis van ervaringen, en naar aanleiding van de evaluatie uit 2021, zijn er strategische aanpassingen doorgevoerd, in goed overleg met de BOM. Het feit dat de BOM een deelneming van de provincie is, en niet een commerciële aanbestede partij, is op dit vlak (bij het doorvoeren van strategische wijzigingen) een voordeel. Ook het investeringsreglement en de aandeelhoudersinstructie zijn recent geactualiseerd. Eén observatie hier is dat in de reglementen sprake is van een vierjaarlijks investeringsplan. In de praktijk is dit niet het geval.

Op basis van de interviews kan worden gesteld dat de uitvoering van het fonds verloopt conform de afspraken. Het management van EFB rapporteert en legt verantwoording af via BOM aan de aandeelhouder Provincie Noord-Brabant gedurende de looptijd van het fonds. De rapportages geven aandeelhouder vertrouwen dat de juiste beslissingen worden genomen en dat doelstellingen worden nagestreefd. Verder wordt de communicatie tussen de fondsbeheerder en provincie als goed beoordeeld en ook derde partijen vinden het EFB een betrouwbare, professionele partner waarmee goed kan worden samengewerkt. Er is ieder kwartaal overleg met ambtelijke vertegenwoordigers van de provincie.

Er is sprake van een gedegen investeringsproces en goede samenwerking met co-financiers. Vanwege de groei van de portefeuille en strengere waarderingseisen neemt de beheerintensiteit toe. Het risicomanagement en waarderingsproces zijn solide ingericht: risico's worden gemonitord en het EFB opereert binnen de gestelde (financiële) randvoorwaarden.

De grens van € 5 miljoen voor goedkeuring van investeringsbesluiten door de provincie en de invulling van het goedkeuringsproces binnen de provincie vormt in de praktijk geen belemmering voor de slagvaardigheid van het EFB.

Het EFB team is tijdens deze evaluatieperiode geïntegreerd in het Investments team van de BOM. Daarnaast zijn er drie projectontwikkelaars aangesteld, die geen onderdeel uitmaken van het Investments team en de fondskosten, met als taak om innovaties te stimuleren en projecten financierbaar te maken. Deze ‘develop-to-invest’ activiteiten zijn recent geïntegreerd in het team Ecosysteemontwikkeling van de BOM.

3.3 – Governance & management

Bevindingen Stakeholdermanagement

De uitvoering / het fondsbeheer van diverse regionale energiefondsen is ondergebracht bij een regionale ontwikkelingsmaatschappij (ROM). Het energiefonds is dan een aanvulling op een langer bestaande samenwerking met een organisatie die ervaring heeft met het beheren van fondsen en het doen van investeringen met financiële en maatschappelijke voorwaarden. In andere regio's zijn er ook voorbeelden waarbij een energiefonds wordt uitgevoerd door een private (aanbestede) fondsbeheerder. De governance structuur is dan maatwerk en vraagt een andere inrichting van het stakeholdermanagement. Hierbij is de Nota Verbonden partijen leidend.

Rolverdeling

Provinciale Staten (PS) hebben ervoor gekozen om te investeren in het EFB als fonds op afstand. Dat betekent dat Gedeputeerde Staten (GS), conform de Provinciewet, bevoegd zijn om te handelen in de rol van aandeelhouder en het fonds op 'als aandeelhouder' aan te sturen. EFB is echter niet alleen een (indirecte) deelneming, maar ook een fonds waaraan PS middelen beschikbaar heeft gesteld en dat dient te acteren binnen bepaalde kaders. De provincie moet als financier het fonds op hoofdlijnen kunnen volgen en waar nodig bijsturen op de koers van het fonds en kunnen zien in welke mate de oorspronkelijke doelstellingen worden behaald. Het gaat daarbij niet alleen om revolverendheid maar ook om beleidsdoelstellingen en de wensen en verwachtingen van de provincie. Daarom is goede communicatie met de fondsbeheerder over de koers en de uitvoering van het fonds en rapportage over de gang van zaken zo belangrijk.

Rapportage

GS ontvangt in haar rol van aandeelhouder ieder halfjaar een rapportage. Deze geeft conform de aandeelhoudersinstructie op hoofdlijnen inzicht in de financiële resultaten en de KPI's van het EFB en het aantal en type projecten in de portefeuille. De rapportages van EFB worden als volledig en toereikend beschouwd om de rol als aandeelhouder te vervullen. De rapportages geven de provincie vertrouwen dat de juiste beslissingen worden genomen en dat doelstellingen worden nagestreefd. Bovendien is er ieder kwartaal overleg met ambtelijke vertegenwoordigers van de provincie.

In haar rapport "Investeringsfondsen Nood-Brabant" (juli 2023) benadrukt de Zuidelijke Rekenkamer het belang van een goede rapportage aan PS. Dit aangezien PS na de oprichting van een fonds nog slechts een beperkte kaderstellende rol en budgetrecht heeft.

De rapportages die worden opgeleverd zijn sinds FY2023 aangepast en ingekort. Alhoewel de rapportages als volledig en toereikend worden beschouwd, is de opzet van de huidige rapportages van EFB relatief beknopt in vergelijking met soortgelijke rapportages zoals deze worden opgesteld in andere provincies. Als voorbeeld verwijzen wij naar de rapportages van het LEF in Limburg.

Communicatie

De communicatie tussen de fondsbeheerder en de provincie wordt als prettig en adequaat ervaren. Naar aanleiding van de evaluatie uit 2021 zijn strategische aanpassingen in goed overleg doorgevoerd. Uit interviews komt naar voren dat de BOM een herkenbare plek is voor bedrijven die in de regio willen investeren en dat EFB wordt ervaren als een betrouwbare, professionele partner waarmee goed kan worden samengewerkt.

4. Bevindingen

4 – Bevindingen

Evaluatie Energiefonds Brabant

Het Energiefonds Brabant (EFB) is sinds de oprichting in december 2013 één van de instrumenten van de provincie Noord-Brabant (de provincie) om de energietransitie mee te versnellen. Het beheer van het EFB wordt uitgevoerd door de BOM. Iedere vier jaar vindt een externe evaluatie plaats, op basis waarvan de provincie kan bijsturen indien benodigd. In dit document wordt de periode 2021-2024 geëvalueerd.

Het fonds

Het EFB is onderverdeeld in twee ‘virtuele’ sub-fondsen:

- Het Ontwikkelfonds (omvang maximaal 30% van het fondsvermogen van het EFB);
- Het Warehousefonds (minimaal 70% van het fondsvermogen van het EFB).

Het Ontwikkelfonds verschaft eigen vermogen aan projecten in de opstartfase, tot 90% van de kapitaalbehoefte. Het Warehousefonds verschaft tot een maximum van 25% van de kapitaalbehoefte en kan ook senior brugfinanciering verstrekken, tot 90% van de kapitaalbehoefte.

Ontwikkelingen in de portefeuille van het EFB

Per ultimo 2024 bestaat de portefeuille van het EFB uit:

- Ontwikkelfonds: € 5,5 miljoen (8 projecten)
- Warehousefonds: € 24,5 miljoen (34 projecten)

De belangrijkste ontwikkelingen in de periode 2021-2024 waren:

- Groei Ontwikkelfonds: +€ 0,3 miljoen
- Groei warehouseportefeuille: +€ 2,3 miljoen
- Totaal portefeuillegroei: +€ 2,6 miljoen
- 18 nieuwe projecten gerealiseerd (totaalvolume € 17,0 miljoen)
- Portefeuille gegroeid van 31 naar 42 projecten
- € 14,4 miljoen teruggevloeid via aflossingen en desinvesteringen
- De hoeveelheid gemobiliseerd kapitaal van derden verdubbeld tot € 400 miljoen.

Over de gehele looptijd van het EFB is € 50,6 miljoen geïnvesteerd. Dit bedrag is exclusief reeds afgegeven commitments voor investeringen van € 9,2 miljoen. Daarmee is er nog ruimte voor nieuwe investeringen, ter hoogte van € 20,8 miljoen, waarvan € 6,3 miljoen binnen het Ontwikkelfonds en € 14,5 miljoen binnen het Warehousefonds.

Kernboodschap evaluatie EFB

Het EFB heeft in de afgelopen periode haar financiële en inhoudelijke doelen bereikt, werkt efficiënt en sluit aan bij provinciaal beleid. Belangrijkste aandachtspunten zijn technologie-CO₂ mismatch, waarbij indirecte CO₂ reductie (zoals bij energieopslag) niet wordt meegerekend, de KPI herijking en (op langere termijn) de resterende looptijd van het fonds.

Bovenstaande conclusie is getrokken op basis van de beantwoording van de twee hieronder vermelde onderzoeksvragen en de mate waarin het EFB voldoet aan de vooraf overeengekomen doelstellingen:

1. In hoeverre behaalt het fonds de financiële en inhoudelijke doelen op een efficiënte en effectieve manier?

Uit deze evaluatie blijkt dat het EFB er ook in de periode 2021-2024 in is geslaagd om de financiële en inhoudelijke doelen te behalen. Gezien de ontwikkeling van de fondskosten en de revolverendheid werkt het EFB efficiënt. Het EFB had eind 2024 voldoende ruimte om te investeren (circa € 30 miljoen, inclusief commitments).

2. In hoeverre biedt het fonds nog voldoende toegevoegde waarde in de huidige markt en voor de realisatie van het provinciale beleid?

Het EFB en haar missie “*Het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Noord-Brabant*” sluiten nog aan op de huidige markt en maatschappelijke inzichten. De inhoudelijke doelstellingen voor het EFB op het terrein van CO₂-reductie en burgerparticipatie sluiten aan op het provinciale beleid. De technologiescope is in 2022 uitgebreid en biedt naar huidig inzicht voldoende mogelijkheden om te investeren op de terreinen waar het EFB gaten vult in het financieringslandschap. De nieuwe technologiescope komt evenwel minder goed tot uitdrukking in de KPI voor CO₂-reductie. De KPI voor burgerparticipatie sluit niet volledig aan bij de beleidsdoelstelling.

Op de volgende pagina’s wordt nader ingegaan op de uitwerking en beantwoording van deze beide hoofdvragen.

NB Met ‘de provincie’ respectievelijk ‘provinciaal’ [beleid] wordt bedoeld op provincie Noord-Brabant. Met ‘het fonds’ wordt bedoeld op het EFB.

4 – Bevindingen

1. In hoeverre behaalt het fonds de financiële KPI's en inhoudelijke doelen op een efficiënte en effectieve manier?

#	Categorie	Doelstelling	Omschrijving	Norm (grenswaarde)	Realisatie	Beoordeling
1	Financieel	Uitnutting van het fonds	Het geïnvesteerde fondsvermogen t.o.v. het gecommiteerde fondsvermogen	>=60 mln	59,8	Over de gehele looptijd van het fonds is er voor € 50,6 miljoen geïnvesteerd, exclusief commitments voor investeringen van € 9,2 miljoen. Dit is fractioneel minder dan de doelstelling.
2	Financieel	Revolverendheid	De revolverendheid is de verwachte eindwaarde van het fonds ten opzichte van het startkapitaal. Deze maatstaf geeft aan in hoeverre de investeringen van het EFB worden terugverdiend, waarbij ook rekening wordt gehouden met de fondskosten.	>=1	1,09	De revolverendheid voldoet aan de gestelde norm hetgeen betekent dat het startkapitaal van € 60 miljoen naar huidige inzichten kan worden terugbetaald aan het einde van de looptijd. <i>Aandachtspunt is dat de revolverendheid is gedaald van 1,9 (HY2022) naar 1,09 (FY2024).</i>
3	Financieel	Multiplier	Het totaal geïnvesteerde vermogen vs het door de provincie ingebrachte vermogen.	>=4	7,5	De financiële multiplier ligt bijna 100% hoger dan de doelstelling. <i>Aandachtspunt is dat de multiplier is gedaald van 14 naar 7,5.</i>
4	Financieel	Fonds-en Beheerskosten	Fonds/beheerkosten zijn noodzakelijk maar mogen niet te zwaar drukken op het fonds, aangezien dit de revolverendheid belast.	<=3%	<2%	Kosten liggen boven de originele 2% norm, maar tevens ruim onder de gereviseerde 3% norm.
5	Inhoudelijk	CO ₂ Reductie	De minimale CO ₂ reductie per geïnvesteerde Euro.	>=30kg/eur	259 kg/eur	Realisatie is +767% hoger dan doelstelling.
6	Inhoudelijk	Sectorspreiding / technologiespreiding	Doelstelling is dat geen technologie een te zwaar gewicht in de portefeuille krijgt.	<=33%	19,20%	De grootste technologie in portefeuille, Wind, omvat minder dan 20% van de portefeuille.
7	Inhoudelijk	Tegenpartijspreiding	Doelstelling is dat geen project/tegenpartij een te zwaar gewicht in de portefeuille krijgt.	<10%	5,50%	Het grootste project/tegenpartij in portefeuille, A16, omvat minder dan 10% van de portefeuille.
8	Inhoudelijk	Burgerparticipatie	Opgenomen sinds 2022. Bij minimaal de helft van de projecten dient sprake te zijn van burgerparticipatie.	>=50%	44,20%	Beoogd aandeel burgerparticipatie is tot onder de doelstelling gedaald. 44,2% van de 50% is een realisatie van 88% van de doelstelling.
9	Inhoudelijk	Kleinschalige projecten	Tenminste een beperkt deel van de portefeuille wordt geïnvesteerd in kleinschalige projecten.	>=10%	20%	Realisatie is +100% vs doelstelling.
10	Governance	Governance structuur	Is de governance dusdanig ingericht dat het investeringsproces en risicomanagement voldoende zijn geborgd in de organisatie.	Nvt	Nvt	Er is structureel en constructief overleg met de provincie. De governance structuur functioneert zoals bedoeld en rapportage, besluitvorming en evaluatiecycli vinden plaats zoals afgesproken. <i>Aandachtspunt: Er is geen separaat vierjaarlijks meerjarenbeleidsplan voor het EFB, maar het fonds maakt onderdeel uit van de meerjarenstrategie van de BOM.</i>
11	Governance	Fonds management	Is het operationeel beheer dusdanig ingericht dat beheerder het fonds adequaat kan besturen	Nvt	Nvt	Zowel in de governance en bij het operationeel fondsbeheer is veel aandacht voor risicomanagement. Er is sprake van een gedegen investeringsproces en op beheerniveau is er sprake van adequate monitoring en de noodzakelijke (half)jaarlijkse waardering. Verder treft de fondsbeheerder waar nodig maatregelen, variërend van intensievere begeleiding tot herstructureringen of aanvullende afspraken.

4 – Bevindingen

2. In hoeverre biedt het fonds nog voldoende toegevoegde waarde in de huidige markt en realisatie van het provinciale beleid? Het stellen van concrete normen bij deze hoofdvraag is niet mogelijk, gekozen is voor een beschrijving.

#	Categorie	Doelstelling	Omschrijving	Beoordeling
1	Missie	Het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Noord-Brabant	De inhoudelijke doelstellingen voor het EFB op het terrein van CO ₂ -reductie en burgerparticipatie sluiten aan op het provinciale beleid.	Voldoet aan doelstellingen
2	Missie	Ontwikkelingen financieringsmarkt	Het EFB investeert in projecten die de markt om diverse redenen laat liggen. De behoefte aan risicodragende financiering en ontwikkelondersteuning wordt door marktpartijen en initiatiefnemers van projecten onderschreven.	Voldoet in ruime mate aan doelstellingen
3	Missie	Risico (kapitaal)	Het EFB heeft in de afgelopen jaren geïnvesteerd in enkele initiatieven waarbij de provincie betrokken is vanwege de grote maatschappelijke waarde, maar waar het financiële rendement nog onzeker is. De eis van nominale revolverendheid van het EFB stelt grenzen aan de ruimte voor het financieren van projecten met een beperkter of meer onzeker rendement (zoals ontwikkelprojecten), of het afzien van een deel van het rendement.	Voldoet in ruime mate aan doelstellingen
4	Missie	Technology scope / Sectoren	De in 2022 uitgebreide technologiescope biedt naar huidig inzicht voldoende mogelijkheden om te investeren op de terreinen waar het EFB gaten vult in het financieringslandschapen en waar door een investering van het EFB ook additioneel privaat kapitaal gemobiliseerd wordt. De focus van het EFB beweegt mee met ontwikkelingen in de techniek, nieuwe contractvormen en het aanbod van private partijen. <i>Aandachtspunt: De nieuwe technologiescope komt minder goed tot uitdrukking in de KPI voor CO2-reductie.</i>	Het fonds voldoet aan de doelstellingen, maar er zijn aandachtspunten en verbeterpunten.
5	Missie	Burgerparticipatie	De Energieagenda 2019-2030 en de uitvoeringsagenda Energie 2024-2027 benoemen ontwikkelingen zoals netcongestie en sturing op burgerparticipatie en lokaal eigenaarschap in verband met draagvlak en regionale verankering van projecten. Hiervoor zijn ook in de komende jaren forse publieke en private investeringen nodig, waarvoor het EFB kan worden ingezet. <i>Aandachtspunt: De KPI voor burgerparticipatie sluit niet volledig aan bij de beleidsdoelstelling.</i>	De behaalde mate van burgerparticipatie ligt net onder de doelstelling (zie hoofdvraag 1) en de geformuleerde KPI sluit niet volledig aan bij de beleidsdoelstelling
6	Missie	Netcongestie	Het EFB biedt financiering voor initiatieven waar toegang tot de kapitaalmarkt en expertise een knelpunt vormen, waardoor marktpartijen niet vanzelf investeren in duurzame energieprojecten, ondanks maatschappelijke baten ("marktfalen").	Voldoet aan doelstellingen
7	Effectiviteit	Systeemaanpak	Het EFB is in de evaluatieperiode verder geïntegreerd in de governancestructuur en de strategie van de BOM. Klimaatneutrale energie is één van de vier grote transities die centraal staat in de meerjarenstrategie van de BOM. Er is een complementaire aanpak ontstaan, waarin ontwikkelaars en programmamanagers samenwerken aan zowel strategische ecosysteemprojecten als investeringsvoorbereiding. Het uitgangspunt bij de projectontwikkelaars is om eerst de markt uit te lokken. Daarmee vormen zij een extra waarborg dat de financiering van EFB niet marktverstrend werkt, maar een aanjaagrol vervult.	Voldoet in ruime mate aan doelstellingen. De hoeveelheid gemobiliseerd privaat kapitaal is gestegen van € 200 miljoen (2020) naar bijna € 400 miljoen (2024).
8	Effectiviteit	Ervaringen stakeholders	Het EFB wordt ervaren als deskundige en zakelijke gesprekspartner, die behulpzaam is bij het zoeken naar financieringsoplossingen voor projecten die bijdragen aan beleidsdoelstellingen.	Voldoet in ruime mate aan doelstellingen
9	Effectiviteit	Looptijd fonds	Het EFB kent een looptijd van 24 jaar, waarbij tussentijds desinvesteringen plaatsvinden om de fondsmiddelen weer vrij te maken en het is de bedoeling dat de middelen 2-3 maal kunnen worden ingezet. Het EFB is gefinancierd met een lening van de provincie, waarvan de looptijd van rechtswege eindigt op 31 december 2037. <i>Aandachtspunt: Om de lening dan te kunnen terugbetalen zal het EFB de komende jaren ermee rekening moeten houden dat nieuw te verstrekken financieringen redelijkerwijs in de komende 12 jaar kunnen worden terugbetaald. Voor langlopende projecten en met name in het geval van achtergestelde leningen kan dit een knelpunt gaan vormen.</i>	Het fonds voldoet momenteel aan de doelstellingen, maar de korter wordende resterende looptijd kan in de toekomst een beperkende factor gaan worden.

4 – Bevindingen

In de evaluatieperiode 2021-2024 zijn de volgende beleidswijzigingen ingevoerd:

1. Uitbreiding technologiescope

In 2022 is besloten tot een verbreding van de technologie scope van het EFB. Sindsdien is EFB actief met ontwikkeling en voorbereiding van investeringen in met name in energieopslag. Kanttekening hierbij is dat projecten die niet (meteen) leiden tot een energetisch effect, zoals bij energieopslag, ook niet leiden tot een (gemeten) CO₂ reductie. Zoals ook in de Statenmededeling (2022-10-18) vastgesteld, is het voor energieopslag investeringen passender om hierover op een andere wijze te rapporteren (en te beoordelen o.b.v. een alternatieve KPI).

2. De verruiming van het Ontwikkelfonds

In 2022 is de omvang van het Ontwikkelfonds van € 6,0 naar € 18,0 miljoen verruimd*. Daarbij is ook de mogelijkheid geboden om tot maximaal € 6,0 miljoen in demo- en pilotprojecten van TRL 6 en 7 te investeren**. Sindsdien heeft het EFB-team zich, vaak samen met lokale stakeholders, meer gericht op de vroege fase van ontwikkelingen en projecten. Dit heeft geleid tot enkele investeringen in maatschappelijke en innovatieve projecten.

3. Verhoging van het fondskostenplafond tot 3%

Vanaf 2024 is het fondskostenplafond naar 3% verhoogd. Deze toename is bedoeld om de capaciteit van het team uit te kunnen breiden vanwege de toegenomen beheereisen van de accountant, het arbeidsintensieve karakter van investeren in de ontwikkelings- en constructie-fase van duurzame energieprojecten en om met de bredere technologiescope het volledige fondsvermogen versneld in te zetten. Sindsdien is het team is uitgebreid van 5 naar 5,9 FTE en stegen de fondskosten voor het eerst tot ruim boven de 2%.

4. Verhoging doelstelling CO₂-reductie naar 17.200 kton

Op basis van een groter team en efficiëntere inzet van het kapitaal en op basis van de prestaties in de voorgaande jaren, is de CO₂-reductie doelstelling met een factor 5 verhoogd.

Sindsdien blijft de gerealiseerde CO₂-reductie op portefeuilleniveau fractioneel achter op de verhoogde doelstelling. Dit wordt in belangrijke mate verklaard doordat het EFB nu ook investeert in projecten zonder directe CO₂-reductie, zoals energieopslag en ontwikkelprojecten, zie beleidswijziging 1. De nieuwe technologiescope komt niet goed tot uiting in de KPI voor CO₂-reductie. Als het aandeel van projecten zonder directe CO₂-impact in de portefeuille toeneemt, kan dat gevolgen hebben voor de haalbaarheid van de totale CO₂ reductie doelstelling.

NB: De andere KPI inzake CO₂ reductie, is de doelstelling van 30 kg CO₂ per geïnvesteerde euro. Deze wordt momenteel ruimschoots behaald, met een realisatie van 259 kg CO₂ per geïnvesteerde euro. Merk op dat in deze berekening ook de multiplier zit. Het is zodoende niet perse raadzaam om de KPI per geïnvesteerde Euro te verhogen, in combinatie met de grotere toegestane ruimte voor projecten met indirecte CO₂ reductie, zoals wordt toegestaan op basis van de nieuwe technologiescope.

5. Introductie burgerparticipatie KPI

In 2022 is een KPI voor burgerparticipatie ingevoerd. In de Statenmededeling (2022-10-18) is deze als volgt gedefinieerd: ‘70% van het ingezette kapitaal voor zon- en windprojecten wordt ingezet op projecten waarbij *de lokale omgeving betrokken is (bijv. energie-coöperaties) of burgerparticipatie kent*’. Sindsdien wordt hierover gerapporteerd. In de EFB portefeuille was eind 2024 sprake van 69,8% burgerparticipatie voor dit type projecten. Hiermee voldoet EFB vrijwel volledig aan de doelstelling van 70% van de zon- en windprojecten.

Echter, in het Klimaatakkoord en de RES akkoorden is een doelstelling omtrent lokaal eigendom vastgelegd. Dit wordt gedefinieerd als *50% van het eigendom van zon en wind projecten moet in handen zijn van de lokale omgeving (bewoners, bedrijven en decentrale overheden)*.

Het EFB rapporteert over projecten met lokale betrokkenheid, ook als geen sprake is van 50% lokaal eigendom. Bovendien wordt dit uitgedrukt als percentage van het totale ingezette kapitaal, dat niet alleen zon- en windprojecten betreft. Daarom wordt, in overleg met de provincie, gerapporteerd over ‘lokale betrokkenheid’ met als norm tenminste 50% van het ingezette kapitaal. In 2022 en 2023 is de doelstelling van 50% gehaald. In 2024 was dit aandeel 44,2%. Zodoende is de KPI voor burgerparticipatie qua aansluiting tussen doelstellingen, criteria en rapportage voor verbetering vatbaar.

* : Mits de revolverendheidsfactor > 1,0 is.

** : Met TRL wordt ‘technology readiness level’ bedoeld. Dit is een schaal van 1 tot 9, waarbij 9 de hoogste staat (productierijp) impliceert.

Deel II: Reflectie

5. Samenwerking bij maatschappelijke projecten

5 – Samenwerking bij maatschappelijke projecten

30

Inleiding

Veel investeringen van het EFB komen tot stand na een financieringsaanvraag van een ondernemer met plannen die aansluiten bij de doelstellingen en het mandaat van het fonds.

Er zijn ook initiatieven waarbij een grote maatschappelijke waarde voorzien wordt, met beperkt financieel rendement en grotere risico's.

In de afgelopen periode heeft de provincie zich vanuit beleidsdoelstellingen ingezet om bij enkele projecten tot een transactie met het EFB te komen. Dit betreft Windpark A16, POB REKS en BODE.

Op de volgende slides wordt nader op deze 3 projecten ingegaan.

NB: Deze 3 projecten zijn om verschillende redenen gekozen om als illustratie te dienen voor de werkwijze, de toegevoegde waarde van EFB in het financieringslandschap en de uitdagingen waarmee het EFB in de praktijk mee kampt:

- Bij A16 is gekozen om een deel van de opbrengsten aan te wenden voor maatschappelijke doelen;
- Bij PBO REKS is sprake van uitdagingen bij co-investeringen; en
- Bij BODE is er sprake van overlappend landelijk beleid.

Deze 3 projecten zijn zodoende geen aselechte steekproef van alle projecten in de portefeuille van het EFB.

Conclusie samenwerking bij maatschappelijke projecten

Het EFB wordt ervaren als deskundige en zakelijke gesprekspartner, die behulpzaam is bij het zoeken naar financieringsoplossingen voor projecten die bijdragen aan beleidsdoelstellingen en minder aan de financiële doelstellingen.

Het EFB maakt hierin eigen afwegingen en stapt alleen in wanneer condities aantoonbaar kloppen, risico's beheersbaar zijn en een investering past binnen het mandaat.

Daarbij zoekt het EFB, in goed overleg met betrokkenen bij de provincie, naar wat wel mogelijk is binnen de grenzen van de financiële doelstellingen die gelden voor een revoluerend fonds.

5.1 – Samenwerking bij maatschappelijke projecten

5.1 Windpark A16

In 2015 hebben de provincie Noord-Brabant, de gemeenten Breda, Drimmelen, Moerdijk en Zundert een convenant gesloten om windenergie op te wekken langs de A16. De provincie speelde een rol als bevoegd gezag voor elektriciteitsprojecten en heeft ontwikkelaars gestimuleerd om mee te werken aan vormen van lokaal eigendom.

Sindsdien zijn hier met succes 28 windmolens geplaatst. Het EFB heeft in 12 entiteiten/projecten risicodragend vermogen verstrekt. Per ultimo 2024 heeft EFB nog een aandelenbelang van € 3,3 miljoen en loopt er één lening met een uitstaande hoofdsom van € 0,6 miljoen.

Een belangrijk kader in dit project is de afspraak dat 25% van de opbrengsten ten goede zou komen aan lokale fondsen, die de middelen vervolgens investeren in lokale (energie)projecten in de betrokken gemeentes. In 2023 is hieraan invulling gegeven: er is een berekening gemaakt van de opbrengsten die het EFB in de toekomst zou ontvangen, waarna deze als volgt zijn verdeeld:

- het EFB krijgt een eenmalige vergoeding ter compensatie van het door EFB gelopen risico in de ontwikkelfase alsmede een doorlopende vergoeding voor de beheerkosten;
- de resterende opbrengsten komen ten goede aan de gemeentes.

Aanvankelijk was het idee dat dit deel van de opbrengsten revolverend geïnvesteerd zou worden, met ondersteuning van het EFB. Uiteindelijk is echter besloten dat de lokale fondsen niet revolverend hoeven te zijn en de gemeenten deze middelen zelf kunnen inzetten voor maatschappelijke doelstellingen.

Bevindingen Windpark A16

Het EFB heeft tegen condities die voor dergelijke projecten gebruikelijk zijn financiering verstrekt voor de ontwikkeling van Windpark A16. Nadat de deelprojecten waren gerealiseerd en meer zekerheid is ontstaan over de verwachte opbrengsten, is in samenwerking met de provincie en de betrokken gemeenten een manier gevonden *om een deel van de opbrengsten aan te wenden voor maatschappelijke doelen*.

De bestemming van dit deel van de opbrengsten gaat ten koste van het financiële rendement en de revolverendheid van het EFB. Dit is ook de voornaamste reden geweest dat deze KPI in 2023 aanzienlijk is gedaald van 1,5 naar 1,2.

Dit voorbeeld laat zien dat samenwerking tussen de provincie en het EFB kan bijdragen aan maatschappelijke doelstellingen. In dit geval is geld vrijgemaakt dat gemeenten kunnen inzetten voor lokale (energie)projecten.

Zodoende is bij Windpark A16 een oplossing gevonden die zowel bij het maatschappelijke karakter van het project als bij het mandaat van EFB past. Het betekent wel dat het EFB het (oorspronkelijk hogere) financiële rendement van dit project niet of in mindere mate kan inzetten voor andere maatschappelijk relevante projecten met een onzeker rendement. De lagere waardering heeft impact op de revolverendheid van het EFB. In deze casus is gekozen om de maatschappelijke doelstellingen voorrang te geven op de financiële doelstellingen.

5.2 – Samenwerking bij maatschappelijke projecten

32

5.2 POB REKS*

In de regio Hart van Brabant is het EFB in 2022 betrokken geraakt bij het initiatief van enkele gemeenten en de provincie om duurzame energie en klimaatdoelen te realiseren in samenwerking met lokale energiecoöperaties.

De gemeenten Dongen, Gilze en Rijen, Goirle, Heusden, Hilvarenbeek, Loon op Zand, Oisterwijk, Tilburg en EFB hebben op 13 juli 2023 gezamenlijk het Publiek Ontwikkelbedrijf REKS B.V. (POB REKS) opgericht en toegezegd € 17,0 miljoen te investeren. Het EFB heeft zich als 35% aandeelhouder gecommitteerd voor een investering van € 5,9 miljoen die zal plaatsvinden via periodieke kapitaalstortingen naargelang de ontwikkeling van de portefeuille van POB REKS.

De focus van POB REKS ligt op de realisatie van grootschalige wind- en zonprojecten, waarbij:

- De zoekgebieden zijn bepaald in de REKS en binnen de beperkt beschikbare ruimte het maatschappelijk belang en integrale oplossingen centraal staan.
- Vraag en aanbod zo slim mogelijk worden gecombineerd met de opslag van energie.
- Lokale energiecoöperaties worden samenwerkingspartners bij de ontwikkeling van duurzame energie.
- POB REKS B.V. de energiehubs na ontwikkeling overdraagt aan (minimaal 50%) lokaal eigendom, voor exploitatie, tenzij dat praktisch niet mogelijk blijkt.

Het is de bedoeling om het rendement van de ontwikkeling van de energiehubs te gebruiken om klimaatadaptatieprojecten te financieren. Daarvoor heeft POB REKS in januari 2024 het Regionaal Klimaatfonds REKS (RKR) opgericht. POB REKS heeft € 4,0 miljoen gereserveerd voor klimaatprojecten die bijdragen aan het doel om in 2050 een klimaatbestendige en water-robuuste regio te zijn. Het RKR-fonds ondersteunt met cofinanciering, gemeentelijke klimaatprojecten in de regio Hart van Brabant, bijvoorbeeld uit de regionale klimaatagenda, die hittestress, overstromingsgevaar, wateroverlast en/of verdroging in de regio tegengaan. Er is voor gekozen het RKR-fonds open te stellen en vooralsnog een deel te kunnen toekennen, vooruitlopend op het realiseren van de verwachte financiële opbrengst c.q. een positief financieel resultaat van POB REKS. Dit is mogelijk gemaakt door de investering van de aandeelhouders in POB REKS, waaronder het EFB.

**: Publiek Ontwikkel Bedrijf Regionale Energie- en Klimaat Strategie BV*

Bevindingen POB REKS

De organisatie van POB REKS is momenteel nog in oprichting: er is nog sprake van een overgangsfase van ‘pionieren’ naar ‘structureel organiseren’. Ook de koers en de verhoudingen tussen de betrokken partijen en POB REKS zijn nog niet volledig uitgekristalliseerd.

POB REKS is actief in de [zeer] vroege fasen van projecten (gebiedsontwikkeling, omgevingsdialogen, planvorming, vergunningverlening. Het idee was dat EFB een adviesrol zou kunnen vervullen, maar de expertise van het EFB heeft vooral betrekking op de financiële structurering en financiering en die expertise is in dergelijke [zeer]vroege fasen minder toepasbaar. EFB stelt zich daarom nu primair op als aandeelhouder, die bij volgende kapitaalstortingen inzicht verlangt in de te verwachten financiële resultaten. Vanuit de deelnemende gemeenten nemen doorgaans wethouders deel aan de aandeelhoudersvergaderingen. Voor hen spelen (ook) andere dan financiële overwegingen een rol, hetgeen op gespannen voet kan staan met de revolverendheidseis die voor EFB geldt.

De mogelijkheden voor de ontwikkeling van windenergie en voor grootschalige zonne-energie in de aangewezen zoekgebieden zijn nader in kaart gebracht en er is een businesscasemodel opgesteld voor het POB REKS als geheel. De businesscases zijn doorgerekend op basis van technische mogelijkheden en de huidige kennis. Uit deze doorrekening lijken zowel de doelstellingen voor duurzame opwekking van windenergie als een positief financieel resultaat haalbaar.

POB REKS werkt samen met de lokale energiecoöperaties en met bedrijven die op zoek zijn naar mogelijkheden zijn voor directe levering (‘achter de meter’), omdat zij door netcongestie geen mogelijkheden hebben voor uitbreiding of elektrificatie van hun bedrijfsprocessen. Sinds eind januari 2024 kunnen gemeenten in regio Hart van Brabant een beroep doen op het Regionaal Klimaatfonds REKS. Het Regionaal Klimaatfonds REKS heeft in mei 2025 de eerste subsidies verstrekt aan twee klimaatprojecten.

Voor deze investering in de ontwikkelportefeuille is bij het EFB het reguliere goedkeuringsproces doorlopen. De provincie heeft goedkeuring verleend voor een investering van meer dan € 5 miljoen. Bovendien heeft de provincie voor de kapitaalstorting in Regionaal Klimaatfonds REKS een garantie aan het EFB verstrekt, in verband met de onzekerheid over het revolverend karakter. De garantie leidt niet tot additioneel risico voor de provincie. Het is nog te vroeg om de kunnen constateren of deze investering van het EFB revolverend zal zijn.

5.3 – Samenwerking bij maatschappelijke projecten

5.3 Brabants Ontwikkelfonds Duurzame Energie (BODE)

Op basis van een door PS aangenomen motie bij de begrotingsbehandeling 2022 is met energiecoöperaties gesproken over de ondersteuningsbehoefte van deze energiecoöperaties. Naar aanleiding hiervan is een ontwikkelfonds opgericht, waarin maatwerk bij concrete projectinitiatieven en een betere bereikbaarheid van risicodragend kapitaal in de ontwikkelfase van concrete opwekprojecten kon worden geleverd. Het Brabants Ontwikkelfonds Duurzame Energie (BODE) is een provincie breed initiatief, bedoeld voor projecten op het gebied van hernieuwbare energie, waarbij lokaal eigendom van ten minste 50% wordt nagestreefd.

BODE biedt professionele ondersteuning “om van idee naar realisatie” te komen. BODE kent 2 onderdelen: BODE Support en BODE Fonds:

- **BODE Support** is een stichting waarvan het bestuur wordt gevormd door onafhankelijke afgevaardigden van energie coöperaties uit elke RES-regio in Noord-Brabant. BODE support opereert als vraagbaak bij alle noodzakelijke stappen om van een idee tot een projectvoorstel te komen en begeleidt initiatieven bij het verkrijgen van de lening uit het BODE fonds. BODE support beoordeelt ook of het een kansrijk project betreft, als voorportaal voor het BODE Fonds.
- **BODE Fonds** is geen zelfstandig fonds, maar een onderdeel van het EFB, waarvoor € 2,0 miljoen ter beschikking is gesteld voor leningen die kunnen worden gebruikt om noodzakelijke kennis in te huren om een projectvoorstel uit te voeren tot het moment van realisatie. BODE support bespreekt maandelijks met EFB de voortgang van potentiële projecten. Momenteel is voornoemde € 2 miljoen een commitment, er is nog niet getrokken.

De lening voor projectontwikkeling uit het Bode Fonds hoeft alleen terugbetaald te worden als het project doorgaat, terwijl succesvolle projecten een premie betalen waarmee de leningen-portefeuille kostendekkend zou moeten zijn.

NB Er is een staatssteunanalyse uitgevoerd, op basis waarvan een extern advocatenbureau heeft geconcludeerd dat geen sprake is van ongeoorloofde staatssteun met dit construct en dat de beoogde leningen onder de de-minimisgrens kunnen worden verleend.

Bevindingen BODE

In de afgelopen vijftien jaar hebben steeds meer burgers en bedrijven zich verenigd om samen een bijdrage te leveren aan de energietransitie. Zo is in deze periode het aantal energiecoöperaties in Nederland gegroeid naar meer dan 700 coöperaties. De laatste jaren ontstaan er ook meer buurt- en wijkinitiatieven die zich richten op de ontwikkeling van een lokaal warmtenet.

In de [Kamerbrief over de rol van energiegemeenschappen in het energiesysteem](#) (29 september 2025) wordt de rol van energiegemeenschappen als ‘onmisbaar’ omschreven in de energietransitie en geeft het kabinet energiegemeenschappen ruimte en gerichte ondersteuning. Er is een Subsidieregeling Coöperatieve Energieopwekking (SCE) en ook een [Ontwikkelfonds voor energiecoöperaties | Nationaal Groenfonds](#) (“OEC”) opgericht. Aan de basis hiervan stonden mede Invest-NL Business Development (zie 5.2) en EnergieSamen¹.

In het OEC worden vier ontwikkelfasen onderscheiden: 1. Haalbaarheid 2. Vergunningen 3. Subsidies en 4. Voorbereiding bouw. Afhankelijk van de fase waarin het project zich bevindt, kunnen leningen van €15.000,- tot maximaal €250.000,- verstrekt worden.

De opzet van BODE vertoont sterke overeenkomsten met het OEC. Het OEC heeft sinds 2020 aan ruim 40 projecten leningen verstrekt, waarvan tot nu toe slechts enkelen tot realisatie zijn gekomen. Net als bij BODE wordt de lening niet terugbetaald als het project niet doorgaat. Ook OEC leningen worden verstrekt als geoorloofde staatssteun en moeten daarom voldoen aan de voorwaarden van Algemene Groepsvrijstellingsverordening of de de-minimisregeling.

Bij BODE is geen sprake van risicodeling met het rijk of de provincie, maar bekostigt de provincie wel het “voorportaal” BODE Support. De vroege fase van duurzame energieprojecten kan veel tijd en inzet kan vergen, waarbij slechts een deel van de projecten binnen afzienbare tijd de investeringsfase bereikt. Mede vanwege onvoldoende beschikbaarheid van netaansluitingen en relatief strenge voorwaarden zijn bij BODE nog geen investeringen tot stand gekomen. Bij het OEC is na 5 jaar de succesratio ook nog relatief laag.

Bovenstaande roept de vraag op of binnen het BODE Fonds wel binnen afzienbare termijn een revolverende portefeuille bereikt kan worden. Het EFB-team wil BODE fonds medio 2026 evalueren.

¹ [Ontwikkelfonds Opwek uitgebreid](#)

6. Financieringslandschap en marktfalen

6.1 – Financieringslandschap

Om inzicht te krijgen in de toegevoegde waarde van het EFB als effectief beleidsinstrument, nu en in de komende jaren, is in het kader van deze evaluatie onder meer door middel van interviews, informatie verzameld over het financieringslandschap en de daarin actieve partijen.

Het spectrum omvat banken, niet-bancaire financiers, diverse private klimaat impact fondsen, regionale energiefondsen in andere regio's waarvan de investeringsfocus lijkt op die het van het EFB, en met Invest-NL. De afdrank hiervan is opgenomen op deze en de volgende slides.

Banken

Banken een belangrijke rol bij de financiering van projecten in de energietransitie. Van belang om op te merken is dat banken relatief risicomijdend zijn: banken verstrekken meestal senior financiering¹ aan tegenpartijen en investeren bij voorkeur in projecten waarbij de risico's beperkt zijn, vanwege bewezen technologieën en projecten met aanzienlijke schaal, stabiele kasstromen, langlopende contracten of subsidies en stringente zekerheden. Innovatieve projecten, kleinschalige projecten en (meer) risicovolle technologieën voldoen vaak niet aan de eisen die de banken stellen. Uit de interviews komt naar voren dat de rol van het EFB op de volgende punten aanvullend en onderscheidend is ten opzichte van banken:

1. **Risicobereidheid:** Het EFB is bereid om meer risico te nemen dan traditionele bancaire financiers en kan aan geldnemers / projecten ook financieren middels achtergestelde leningen of risicokapitaal.
2. **Maatwerk en kleinere financieringen:** Het EFB biedt maatwerkoplossingen en kleinere tickets dan traditionele financiers zoals banken waar nodig. Het EFB kan bijvoorbeeld langere looptijden, aflossingsvrije periodes, of aflossingscondities die aansluiten op de ontwikkeling van de kasstromen bieden.
3. **Kennisdeling, structurering en lagere TRL fase:** Het EFB biedt ondersteuning en kennis aan in de ontwikkelfase van projecten.

Ook overbruggt het EFB fasen waarin projecten nog niet vanzelf bij banken terechtkunnen, bijvoorbeeld bij de eerste commerciële uitrol na een proef, het dekken van ontwikkelkosten tot het sluiten van de totale financiering, of bij opschaling van bewezen concepten die nog niet binnen standaardkaders vallen.

Naast geld levert het fonds begeleiding, toegang tot kennis en netwerken en ondersteuning bij het uitwerken van een financierbaar project. Voorbeelden die genoemd zijn:

- Kritische begeleiding bij garantie en opleveringskwesties
- Betrokkenheid en begeleiding bij het vinden en aantrekken van bancaire financiering
- Sterk regionaal netwerk in Brabant dat vergunning processen en stakeholderafstemming versneld. Dit geldt niet alleen voor het investeringsteam van EFB, maar ook voor de projectontwikkelaars.

Bevindingen EFB t.o.v. Banken

Ten opzichte van banken vult het EFB een duidelijke niche in het financieringslandschap.

Niet-bancaire financiers

Naast bancaire financiers is er een groeiende rol voor andere private investeerders in het duurzame financieringslandschap. Onderdeel van dit landschap zijn pensioenfondsen, private equity bedrijven, crowdfunding platforms, venture capital partijen en investeringsfondsen met focus op energietransitie en duurzaamheid.

Pensioenfondsen en private equity partijen hebben in veel gevallen voorkeur voor grotere tickets, een landelijke focus, investeren in minder risicovolle bewezen technologieën en hanteren hogere doelrendementseisen. In enkele gevallen zijn er echter ook kleinere projecten die door deze fondsen worden overwogen, mits er voldoende vervolg projecten zijn.

Bevindingen EFB t.o.v. Niet bancaire financiers

Gegeven voorgaande preferenties van niet-bancaire financiers, zou een zelfde, aanvullende, rol voor het EFB mogelijk zijn ten opzichte van bancaire financiering.

1. Schulden die bij faillissement als eerste worden terugbetaald, boven achtergestelde schulden en eigen vermogen

6.1 – Financieringslandschap – klimaat impact fondsen

36

Klimaat impact fondsen

De fondsen van **Meewind**, zoals het **Energie Transitiefonds** en het **Regionaal Duurzaam Fonds**, richten zich op verschillende fases en typen projecten. Het Energie Transitiefonds investeert in bedrijven die actief zijn in duurzame mobiliteit, energieopwekking en -opslag, het Regionaal Duurzaam Fonds zich richt op concrete lokale projecten zoals zonneweides, aardwarmteputten en batterijopslag. Ticket sizes in beide fondsen variëren van EUR 1 tot 20 miljoen.

Het **Triodos Energy Transition Europe Fund** belegt in meerdere vormen van schone energie, met als doel CO₂-reductie. Dit fonds belegt in Europese schone energie en wij hebben begrepen dat een relatief groot deel van de portefeuille betrekking heeft op Nederland, waardoor het fonds zich nu meer richt op ander Europese landen en de kans op overlap met het EFB gering is.

Nationaal Groenfonds biedt financiering aan duurzame ondernemers met rendabele projecten die energie opwekken uit o.a. wind- en zonne-energie, aardwarmte (geothermie), biomassa en mestvergisting of oplossingen voor de opslag van duurzame energie. Het gaat om leningen van € 0,2 miljoen tot € 5 miljoen met een marktconforme rente, die verstrekt worden vanuit een revolverend fonds. Nationaal Groenfonds is ook uitvoerder van het Ontwikkelfonds voor Energiecoöperaties. Bij Nationaal Groenfonds verschuift de focus voor reguliere leningen komende jaren naar natuur en biodiversiteit, ten koste van duurzame energie.

Het **ASN Energie & Innovatiefonds** is recent gestart en investeert in bewezen nieuwe technologie die essentieel is voor het energiesysteem van de toekomst, zoals energieopslag, laadinfrastructuur, circulaire productie, duurzame mobiliteit en energiezuinige gebouwen. Het fonds financiert projecten in Nederland door middel van leningen en investeringen in eigen vermogen, met een ticket grootte tussen € 1 miljoen en € 10 miljoen. De fondsmanager StartGreen Capital is ook betrokken (geweest) bij andere impactfondsen, waaronder het ASN Energie & Innovatiefonds, het Participatiefonds Duurzame Economie Noord-Holland, Energiefonds Overijssel en het recent gelanceerde StartGreen Transition Fund.

Bevindingen EFB t.o.v. private klimaat impactfondsen

Uit informatie over deze fondsen en enkele interviews komt naar voren dat hun investeringsfocus overeenkomsten vertoont met die van het EFB, maar ook verschillen. Niet alleen geografisch bestrijken zij een groter gebied, maar ook op het gebied van circulariteit, mobiliteit en gebouwde omgeving zijn zij soms breder dan het EFB. Voor ontwikkelaars van

duurzame energieprojecten die in meerdere regio's actief zijn, kan het aantrekkelijker zijn om met een landelijk actieve financier zaken te doen dan per regio met een ander regionaal energiefonds te maken te hebben. Dergelijke ontwikkelaars richten zich veelal op relatief grootschalige projecten die aan hun criteria voldoen, waarbij in de ontwikkelfase minder prioriteit wordt gegeven aan financiële participatie van burgers. Burgerparticipatie in individuele projecten is voor de private klimaat impact fondsen doorgaans geen doelstelling. Vanwege hun klimaatdoelstelling beoordelen zij projecten niet alleen op de economische waarde, maar willen zij ook inzicht hebben in de milieu-impact van hun investeringen. Hier heeft het EFB dus maatschappelijke meerwaarde, vanwege haar doelstellingen inzake burgerparticipatie.

Private klimaat impact fondsen beschouwen het EFB over het algemeen als complementair ten opzichte van hun impact fondsen. In enkele gevallen heeft er samenwerking plaatsgevonden tussen deze private investeerders en het EFB. Een voorbeeld is project Zonnepark Bavelse Berg, waar het EFB achtergesteld krediet verstrekt heeft samen met private co-financiers.

Crowdfundingplatforms

Crowdfundingplatforms zoals Oneplanetcrowd en DuurzaamInvesteren richten zich vooral op bewezen technologieën met lokaal draagvlak zoals dak- en kleinschalige grondgebonden zonneprojecten, participaties in wind (veelal via coöperaties), batterijopslag, EV-laadinfrastructuur en energie-efficiëntie in vastgoed/bedrijven. Primaire financieringsvormen zijn lening- en obligatie instrumenten met vaste rente en looptijden van circa 2-7 jaar. Dit kunnen zowel senior als junior financieringen zijn. In sommige gevallen worden er ook eigen vermogensinvesteringen gedaan in groei-bedrijven. Recentelijk is DuurzaamInvesteren in opspraak¹ geraakt door significante verliezen op een groot aantal projecten. Investeerders klaagden over slechte projectselectie (risicomanagement) en slechte communicatie. Het hoofddoel van crowdfundingplatforms is het samenbrengen van investeerders met ondernemers. Ze hebben dan ook belang bij de groei van het aantal financieringen.

Bevindingen EFB t.o.v. crowdfundingplatforms

In vergelijking met dergelijke platforms staat het EFB meer open voor innovatieve en risicovolle projecten die een langere adem vergen. Het EFB heeft tevens meer aandacht voor de belangen en beheersing van de (financiële) risico's voor burgers bij het inrichten van de financiering van projecten.

1. [Beleggers woest op crowdfundplatform DuurzaamInvesteren: 'Zelfs een casino is lucratiever!'](#)

6.2 – Financieringslandschap - Invest-NL Capital

Invest-NL

Een belangrijke nieuwe partij in het financieringslandschap is Invest-NL. Invest-NL is begin 2020 opgericht als staatsdeelneming, gefinancierd met publieke middelen en de organisatie heeft een publieke missie gericht op het versnellen van transities, in het bijzonder de energietransitie, de verduurzaming van de economie en het opschalen van innovatieve ondernemingen. Hiertoe wordt geïnvesteerd vanuit diverse (door Invest-NL beheerde) fondsen in ondernemingen en indirect via andere investeringsfondsen die impact maken. Invest-NL en de regionale energiefondsen (waaronder het EFB) zijn een samenwerking aangegaan om de financiering van energietransitie te versnellen. Gezamenlijke financiering en samenwerking geeft de mogelijkheid kennis en slagingskansen te vergroten, risico’s te delen en richting ondernemers een beter afgestemd aanbod te doen.

Invest-NL Capital

Invest-NL Capital is de investeringstak. Deze investeert marktconform en hanteert een expliciete additionaliteitsdoelstelling: het financiert waar sprake is van marktfalen. Invest-NL beschikt over een breed instrumentarium, waaronder leningen, garanties en eigen vermogen, en werkt veelal via co-investeringen met private financiers. Impact en schaalbaarheid zijn leidende criteria, waarbij initiatieven aantoonbare CO₂-reductie, circulariteit of technologische doorbraken moeten realiseren en potentie tot opschaling moeten hebben.

Hoewel energietransitie een van de hoofdthema’s is voor Invest-NL, verschillen focus en mandaat wezenlijk van het EFB. Onderstaande tabellen geven een samenvatting van beide entiteiten weer:

Invest-NL
- Versnellen, financieren en financieringsknelpunten wegnemen voor maatschappelijke transities, waaronder Energie - Ontwikkeling van duurzame technologieën en waarde-ketens door investering in innovatieve bedrijven (beperkt in projecten) - Leningen, garanties en eigen vermogen (€ 5 – 50 miljoen), ook fund-in-fund

Bevindingen EFB t.o.v. Invest-NL capital

Het EFB onderscheidt zich door zijn sterke regionale verankering en fijnmazige netwerk met gemeenten, provincies, kennisinstellingen (zoals TU/e) en ontwikkelaars met een specifieke focus op duurzame energie, waar Invest-NL een bredere focus kent op landelijke marktverkenning en ontwikkeling op grotere schaal. Het netwerk en de lokale focus van het EFB heeft tot gevolg dat er vroegtijdig zicht is op duurzame initiatieven binnen de provincie en het EFB in een vroeg stadium van het project betrokken is. Het ontwikkelteam van EFB fungeert in deze initiatieven als begeleiding van propositie tot financierbare case.

Invest-NL richt zich met name op het verstrekken van durfkapitaal aan innovatieve bedrijven en ontwikkelaars, vooral voor technologieën en oplossingen waarvoor de financiering nog niet eenvoudig te verkrijgen is. Dit zijn bijvoorbeeld elektrificatie, CO₂-afvang projecten of investeringen in de ontwikkeling van de energie-infrastructuur zodat ze klaar staan om investeringsbesluiten te nemen “*als er overmorgen* zekerheid is over wet- en regelgeving*”. Andere voorbeelden zijn investeringen in warmte- of waterstofprojecten, nieuwe generatie kernreactoren of innovatieve batterijen.

Zowel Invest-NL als het EFB betrekken private partijen om marktconformiteit te borgen en treden bij voorkeur niet op als lead financier.

Vanwege verschil in focus en financieringsgrootte lijken EFB en Invest-NL complementair te kunnen opereren. Voor initiatieven die het maximale investeringsbedrag van het EFB te boven gaan kan Invest-NL een rol spelen. Er is regelmatig contact tussen de investment managers van beide fondsen.

Energiefonds Brabant
- Aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Noord-Brabant - Financieren van energie projecten met sluitende businesscase - Leningen en eigen vermogen (tot € 6 miljoen) - Develop-to-invest / business development van projecten / regionaal ecosysteem

* ‘overmorgen’ duidt aan dat Invest-NL meer gericht is op bedrijven en doorbraak innovaties dan op ‘proven technology’ energieprojecten. Bron: [Invest-NL/Energie](#)

6.2 – Financieringslandschap - Invest-NL Business Development³⁸

Invest-NL Business Development

Innovatieve ondernemingen die willen opschalen, lopen vaak tegen barrières aan waarvoor meer nodig is dan financiering alleen. Daarom biedt Invest-NL naast kapitaal ook juridische, technische en marktexpertise om financieringsknelpunten in kaart te brengen en te werken aan nieuwe oplossingen en samenwerkingsvormen om innovaties in gang te zetten en transities te versnellen. Dit valt onder de business development activiteiten van Invest-NL.

Deze bestaan uit:

- Onderzoek en advies – bijvoorbeeld hoe startups de mogelijkheid om kostenefficiënt op te schalen en toegang te krijgen tot essentiële expertise en apparatuur
- Ketens doorlichten – bijvoorbeeld hoe een circulaire textielketen kan worden aangejaagd en financierbaar gemaakt kan worden
- Samenwerking stimuleren – zoals een toolkit voor de oprichting van energiehubs
- Kennis publiceren – bijvoorbeeld toegepaste kennis in samenwerking met universiteiten of standaardisatie van nieuwe contractvormen
- Verschillen overbruggen tussen overheidsbeleid en financieringsmogelijkheden, bijvoorbeeld in de vorm van financieringstafels

Enkele voorbeelden van een financiële instrumenten voor de energietransitie waarbij Invest-NL betrokken is:

- Ontwikkelfonds Opwek (initiatief van Energie Samen, zie hoofdstuk 4.1)
- Een [Garantiefonds voor Corporate Power Purchase agreements](#) (cPPA): als een afnemer van duurzame energie zijn verplichtingen niet meer kan nakomen, springt het fonds bij. Daardoor kunnen meer bedrijven een cPPA afsluiten en krijgen financiers de zekerheid die nodig is om projecten te financieren. Uit de interviews met partijen in het financieringslandschap komt naar voren dat zo'n garantiefonds aanvullende zekerheid kan bieden voor de bancaire financiering bij lokale energieopwekkingsprojecten en betere toegang tot duurzame energie voor industriële en mkb-bedrijven.
- De ontwikkeling van een garantie instrument voor de financiering van energiehubs
- De ontwikkeling van een waarborgfonds voor de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed

Bevindingen EFB - Invest-NL business development

De business development activiteiten van Invest-NL zijn doorgaans niet gericht op de begeleiding van fysieke projecten of op regionale ecosysteemontwikkeling, zoals het EFB en de BOM die bieden, maar op het analyseren en standaardiseren van oplossingen.

Ter illustratie: een recent rapport zoals Energiehub-ontwikkeling in netcongestiegebied Rucphen* legt het accent op mogelijkheden die ondernemers in de regio helpen omgaan met netcongestie en verduurzamingsvraagstukken, terwijl Invest-NL zich richt op meer generieke instrumenten.

Bij de ontwikkeling van financiële instrumenten werkt Invest-NL regelmatig samen met business developers en investmentmanagers van ROM's en regionale energiefondsen. Zij leveren bijvoorbeeld input over het (financierings-)probleem en feedback bij het ontwikkelen van mogelijke oplossingen.

Invest-NL is zodoende vooral aanvullend aan de activiteiten van de BOM en het EFB.

* [Energiehub-ontwikkeling in... | De Brabantse Ontwikkelings Maatschappij](#)

6.2 – Financieringslandschap – Regionale energiefondsen

39

Regionale energiefondsen

In deze paragraaf wordt het EFB vergeleken met andere regionale energiefondsen. In de afgelopen 10-15 jaar zijn diverse regionale energiefondsen opgericht, waarbij doorgaans een provincie middelen ter beschikking stelt, Dit kan zijn in de vorm van eigen vermogen en/of een lening aan het energiefonds. Het fondsmanagement is bij enkele energiefondsen ondergebracht bij de regionale ontwikkelingsmaatschappij, in andere gevallen bij een private (aanbestede) fondsbeheerder. Twee regionale energiefondsen, die zijn ondergebracht bij een private fondsbeheerder, hebben in de afgelopen jaren een lening gekregen van de Europese Investerings Bank (EIB)¹.

Doelstellingen

De doelstellingen van de regionale energiefondsen zijn in hoge mate vergelijkbaar. Alle fondsen hebben als kerndoel “*het versnellen van de energietransitie en CO₂ reductie door opwekking en opslag van duurzame energie*”. Sommigen hebben daarnaast nog aanvullende ambities op het vlak van energietransitie of breder.

Kerndoelen regionale energiefondsen	Aanvullende ambities
- CO₂-reductie en energiebesparing - Opwekking en opslag van duurzame energie	- Stimulering van circulariteit en hergebruik van grondstoffen - Versnelling van de verduurzaming van de gebouwde omgeving

Andere regionale energiefondsen zoals LEF (Limburg) en FSFE (Friesland) hebben investeringen gedaan op het **snijvlak van circulariteit en energietransitie**, zoals bijvoorbeeld:

- een fabriek in Friesland die afvalplastic verwerkt tot duurzame olie die geschikt als alternatief voor fossiele (motor)brandstoffen
- een fabriek in Limburg die circulaire panelen produceert uit vezelrijke reststromen zoals gebruikt papier, bermgras, cacaoboonschillen en rijststro, waarmee jaarlijks CO₂ uitstoot wordt vermeden ten opzicht van de productie van vergelijkbare panelen van bijvoorbeeld MDF.

Het gaat hierbij om de eerste grootschalige toepassing van een nieuwe technologie, ook wel "First of a Kind" (FOAK) genoemd. Een dergelijke ‘pilot’ fabriek moet laten zien dat de stap van een gevalideerd prototype (TRL 6/7) naar een bewezen commercieel model (TRL 8/9) mogelijk is.

1. Dit betreft Energiefonds Overijssel en het Limburgs Energiefonds. Merk hierbij op dat de EIB alleen samenwerkt met private (aanbestede) fondsbeheerders.

Bevinding Doelstellingen

Het EFB heeft in 2022 de mogelijkheid gekregen om tot maximaal € 6,0 miljoen in demo- en pilotprojecten van TRL 6 en 7 te investeren via het Ontwikkelfonds.

KPI's

Gegeven dat de doelstellingen van het EFB en andere regionale energiefondsen een grote overeenkomst kennen, komen ook de belangrijkste KPI's sterk overeen: CO₂-reductie, hoeveelheid opgewekte of bespaarde energie en de financieringsmultiplier worden breed toegepast en op een vergelijkbare manier gemeten. Revolverendheid wordt vaak genoemd als randvoorwaarde, maar is niet altijd expliciet een KPI.

Bevinding KPI's

Er is een grote overlap tussen de KPI's, het betreft immers hetzelfde soort fondsen. De exacte hoogte en definities van maatstaven en grootheden binnen de KPI's varieert van fonds tot fonds.

Ticket size

De minimale en maximale financiering per project varieert tot op zekere hoogte met de fondsomvang. Grotere regionale energiefondsen kunnen tickets met een omvang tot €10 a €15 miljoen vergeven, maar er zijn ook energiefondsen die een kleinere tickets dan EFB hanteren. Bijvoorbeeld met gestandaardiseerde kleine leningen. Alle fondsen hanteren (%)limieten om spreiding in de portefeuille te realiseren.

Bevindingen KPI

De maximale ticket size van EFB ligt niet buiten de bandbreedte van wat gebruikelijk is bij energiefondsen. Hierbij is risicomanagement (het spreiden over tegenpartijen en technieken) bij EFB de aanleiding voor de gehanteerde ticket size.

Looptijd en financiering

De fondsen worden op verschillende wijzen gefinancierd: in de vorm van een lening (=vreemd vermogen) of van financiering van het eigen vermogen, of een combinatie. Indien een fonds is gefinancierd via een lening, impliceert dit tevens een (vaste) looptijd voor het fonds als geheel; de lening zal immers moeten worden terugbetaald. Dit kan impact hebben op de effectiviteit van een fonds, naarmate de resterende looptijd korter wordt (dan de gewenste looptijd van mogelijke projecten). Indien het fonds wordt beheerd door een private fondsbeheerder, is in 2 gevallen ook cofinanciering via de EIB aangetrokken.

Bevinding looptijd en financiering

Het EFB is gefinancierd via een lening, welke op een specifiek moment dient te worden terugbetaald (ultimo 2037). Dit kan ertoe leiden dat het EFB naar de toekomst toe minder effectief kan zijn, als de horizon van het fonds korter wordt dan de – voor de projecten benodigde financierings- of investerings-horizon.

6.2 – Financieringslandschap – Regionale energiefondsen

40

Overlap ROM – Regionaal Energiefonds

Zowel op het gebied van energie als op circulaire economie kan er sprake zijn van enige overlap tussen het regionale energiefonds en de regionale ontwikkelingsmaatschappij. Met name bij een private fondsbeheerder kan dit een aandachtspunt zijn.

Bevinding overlap

Bij de BOM/het EFB wordt dit intern voldoende gecoördineerd en is er geen sprake van issues. Projecten die een grotere risicodragende investering vragen, kunnen mogelijk in samenwerking met Invest-NL worden opgepakt.

Leningen voor verduurzaming van de gebouwde omgeving

Diverse regionale energiefondsen bieden relatief kleine (circa € 25.000 tot € 250.000) sterk gestandaardiseerde leningen aan voor de verduurzaming van MKB bedrijven, nieuwbouwprojecten of publiek vastgoed door zonnepanelen, verduurzaming van (bedrijfs-)panden, laadinfrastructuur of batterijen.

Bevinding verduurzaming bebouwde omgeving

Het EFB is niet gericht op verduurzaming van de gebouwde omgeving met gestandaardiseerde leningen. Daarvoor zijn in Noord-Brabant andere oplossingen. Het EFB kan wel een rol spelen bij de financiering van initiatieven van ondernemingen die het energieverbruik in hun productiecycclus verduurzamen.

Conclusie Vergelijking Regionale energiefondsen - EFB

De doelstelling en het mandaat van het EFB vertonen grote overeenkomsten en beperkte verschillen met die van regionale energiefondsen die actief zijn in andere regio's.

In enkele regio's is recent besloten tot verlenging van de looptijd van het energiefonds en/of vergroting van de fondsomvang vanwege de toegevoegde waarde in het financieringslandschap.

In de huidige opzet met de BOM als fondsbeheerder is de samenwerking goed en wordt overlap vermeden. Echter lijkt het niet mogelijk om de EIB als cofinancier te betrekken bij het EFB.

6.3 – Marktfalen

41

Marktfalen

Op deze slide wordt kort ingegaan op de verhouding tussen beleidsdoelstellingen en marktfalen.

IBO Bedrijfsfinanciering (2024)

In het Interdepartementaal BeleidsOnderzoek (IBO)¹ naar bedrijfsfinanciering en de rol van de overheid, is onderzocht of het huidige bedrijfsfinancieringsinstrumentarium het meest effectieve en efficiënte middel is om de beleidsdoelen te bevorderen:

*“Het uitgangspunt voor de overheid bij bedrijfsfinanciering is dat dit voornamelijk door de markt wordt verstrekt. [...] Alleen bij projecten die grote maatschappelijke baten hebben, maar die zonder overheidsingrijpen niet van de grond komen, kan overheidsingrijpen gewenst zijn. Vaak komen deze projecten niet van de grond door **marktfalen**. Er kunnen naast marktfalen ook andere redenen zijn voor overheidsingrijpen, zoals **beleidsdoelen**.”*

“Eén van de redenen dat maatschappelijk gewenste projecten niet worden gefinancierd is dat er positieve en negatieve externaliteiten zijn die niet worden beprijsd. Indien deze zouden worden beprijsd, zouden bepaalde business cases financieel interessanter zijn voor financiers. [...] Hierdoor is er bijvoorbeeld sprake van een onderinvestering in innovatie of in technologieën die bijdragen aan de transities [...] Een interventie op de financieringsmarkt kan dan een oplossing bieden.”

Er zijn verschillende instrumenten die direct ingrijpen in de financieringsmarkt, namelijk:

- 1) **Garanties en verzekeringen:** een (lokale) overheid staat direct of indirect garant voor leningen van private partijen aan bedrijven.
- 2) **Vreemd vermogen en durfkapitaal**²: Een (lokale) overheid verstrekt zelf direct vreemd vermogen (=lening) aan private partijen, of neemt zelf een belang in een bedrijf (via een deelneming in het aandelenkapitaal van dat bedrijf).
- 3) **Fund-of-fund:** De overheid stelt financiële middelen ter beschikking, samen met private of andere publieke middelen, aan een (investerings-)fonds dat belegt in een ander fonds dat op haar beurt investeert in bedrijven.

Overheidsinstrumentarium sluit aan bij marktfalen

Het IBO constateert dat het verstrekken van eigen vermogen het beste werkt bij bedrijven met een groot risico en onbeprijde positieve externaliteiten. Over het algemeen gaat het hier om jongere bedrijven in de hoek van het innovatie mkb. Bij het verstrekken van eigen vermogen moet de overheid dan een lager financieel rendement verwachten dan wat de markt normaal zou accepteren. Een deel van het rendement bestaat hier uit de maatschappelijke baten. Hoewel financieel rendement niet het doel is, kan dit wel behaald worden. Als er sprake is van een revolverendheid van 100% of van een positief rendement, is het instrument kostendekkend. Daarbij kan het risico op overheidsfalen, zoals het financieren van niet levensvatbare bedrijven, verkleind worden door zoveel mogelijk de markt te betrekken door een co investeringseis.

Bevindingen Marktfalen

Het IBO concludeert dat het overheidsinstrumentarium rondom bedrijfsfinanciering in de kern goed in elkaar zit. Als er geen marktfalen aan de orde is op de financieringsmarkt, kunnen andere (beleidsmatige) overwegingen, zoals maatschappelijke doelen als de energietransitie of strategische autonomie, een reden zijn om alsnog te interveniëren (investeren / financieren) vanuit de publieke sector.

Bevindingen Marktfalen en EFB

Het EFB richt zich op het aanjagen en versnellen van energiebesparing en opwekking van duurzame energie in Noord-Brabant door middel van het verstrekken van vreemd vermogen en durfkapitaal aan bedrijven waarvoor het lastig is om aan (voldoende) kapitaal te komen. Algemeen marktfalen en het de maatschappelijke doelstelling van de energietransitie zijn beide valide redenen voor overheidsinterventie op de (regionale) financieringsmarkt, in dit geval in de vorm van het EFB.

Uit de interviews blijkt verder dat andere financiers positief zijn over het financieringsaanbod van het EFB, dat in grote mate complementair is aan het aanbod van marktpartijen. Via dit additionaliteitsprincipe blijkt ook dat EFB niet marktverstoring optreedt.

1: [Kies voor baten - IBO Bedrijfsfinanciering | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

2: Durfkapitaal: risicodragend kapitaal dat wordt geïnvesteerd in nieuwe/innovatieve risicovolle initiatieven.

7. Maatschappelijke ontwikkelingen

7.1 – Energietransitie in Noord-Brabant

Hier wordt ingegaan op de beleidsrelevantie en marktontwikkelingen :

Energieagenda

De energietransitie vraagt om forse investeringen en versnelling, zoals benadrukt in de **Energieagenda 2019-2030**. De versnelling van energiebesparing en duurzame opwek blijft centraal staan in de beleidsagenda, gezien de provinciale ambitie om in 2030 50% van de energie uit duurzame bronnen te halen en in 2050 volledig klimaatneutraal te zijn.

De **uitvoeringsagenda Energie 2024-2027** benoemd ook actuele maatschappelijke ontwikkelingen zoals netcongestie en de relevantie van sturing op burgerparticipatie en lokaal eigenaarschap in verband met het draagvlak en de regionale verankering van projecten.

Bevinding

De maatschappelijke doelstelling van het EFB blijft onveranderd actueel.

BOM

De meerjarenstrategie van de BOM (2025-2028) richt zich op vier grote transitie die bepalend zijn voor de toekomst van Brabant en één daarvan is klimaat-neutrale energie: De energietransitie vraagt om slimme oplossingen die Brabant minder afhankelijk maken van fossiele bronnen. BOM investeert in flexibele systemen voor opwekking, opslag en distributie van energie. Daarbinnen kiest de BOM een scherp focusgebied om met de kerncompetenties, ontwikkelen, investeren en internationaliseren het verschil kunnen maken: de transitie naar een decentraal en duurzaam energiesysteem schept ruimte voor innovatie.

Bevinding

De strategie van de BOM en de doelstellingen van het EFB kennen een grote overlap.

Energiefonds Brabant

Het EFB beoogt de energietransitie te versnellen door te investeren in de ontwikkeling, realisatie en exploitatie van duurzame energieprojecten en door eventuele obstakels actief weg te nemen zodoende bij te dragen aan CO₂-reductie, verbetering van luchtkwaliteit, werkgelegenheid en innovatie. Het EFB richt zich daarbij op initiatieven waar toegang tot de kapitaalmarkt en expertise een knelpunt vormen, waardoor marktpartijen niet vanzelf investeren in duurzame energieprojecten, ondanks maatschappelijke baten. Voorbeelden van dergelijk ‘marktfalen’ zijn:

- Kleinschalige of innovatieve projecten met een hoger risico
- Lange terugverdientijden
- Onvoldoende rendement voor commerciële investeerders
- Gebrek aan kennis of capaciteit bij lokale initiatiefnemers

Het EFB biedt (overbruggings-)financiering aan om projecten naar de exploitatiefase te brengen, maar ook professionele ondersteuning bij ontwikkeling en realisatie. Het EFB investeert in projecten waarmee ook additioneel privaat kapitaal gemobiliseerd wordt.

Bevinding

Het doelstellingen van het EFB sluiten aan bij de beleidsdoelstellingen van de provincie.

7.2 – Marktontwikkelingen en de rol van het EFB

44

Marktontwikkelingen en de rol van het EFB

Voor standaard zon- en windcasussen is de markt in hoge mate volwassen geworden. De financieringscontext is in de afgelopen jaren echter niet eenvoudiger geworden. SDE++ subsidies zijn afgenomen met als gevolg dat de bancaire schuldhefboom is afgenomen en de risicoperceptie bij nieuwe (combinatie)toepassingen, zoals opslag en flexibiliteit, is groot. Juist in dit krachtenveld blijft vraag naar achtergesteld kapitaal en ontwikkelondersteuning groot.

Bevinding: Het oorspronkelijke doel van het EFB, het wegnemen van financieringsdrempels voor bewezen technologie, sluit nog aan, maar de opgave is verbreedt en verdiept.

Decentrale Energiesystemen

Deze systemen combineren lokale opwekking, opslag en energiemangement. Vanuit een impactperspectief zijn deze systemen relevant omdat er niet alleen sprake is van lokale energie opwek, maar ook een oplossing vormen voor netcongestie. Investerings in batterijen, energiemangementssystemen en infrastructuur zijn hoog en complex. Commerciële banken zijn terughoudend omdat de businesscase vaak afhankelijk is van toekomstige ontwikkelingen van de energietarieven en de bezettingsgraad van de terreinen.

Bevinding: EFB kan hier een cruciale rol spelen door risicodragend kapitaal te verstrekken in de opstartfase, zodat projecten kunnen doorgroeien naar een schaal waarop herfinanciering door commerciële partijen mogelijk wordt.

Decentrale Energiesystemen (vervolg)

Door de onbalans-en capaciteitsproblemen op het elektriciteitsnet worden bedrijven belemmerd in hun ontwikkeling. Kleinschalige batterij-opslag op bijvoorbeeld industrieterreinen zorgt voor een betere capaciteitsbenutting van het net waardoor op dezelfde aansluiting meer bedrijven aangesloten kunnen worden. Ook kan opslag het delen van stroom door bedrijven onderling vergemakkelijken, waardoor kostenvoordelen te behalen zijn en minder congestieproblemen ontstaan. Er zijn ook batterijopslag projecten op kleinere schaal met een ‘merchant model’: een strategie voor batterijopslag waarbij de eigenaar de batterij volledig blootstelt aan de elektriciteitsmarkt, in plaats van een langetermijncontract af te sluiten.

Bevinding: Dergelijke projecten kunnen ook bijdragen aan de stabilisering en flexibilisering van het elektriciteitsnet. Dit type projecten gaat gepaard met hogere risico’s en banken en commerciële financiers zijn daarom terughoudend in het financieren van deze projecten of financieren slechts tot 50-60% van de totale investeringssom, waardoor de behoefte aan risicodragend kapitaal aanzienlijk is. Het EFB heeft al bij enkele projecten financiering verstrekt.

Waterstoftechnologie

Groene waterstof biedt oplossingen voor seizoensopslag van energie en conversie naar elektriciteit en warmte. Deze ontwikkeling is relevant voor industriële clusters en grote infrastructuurprojecten, maar ook voor innovatieve toepassingen zoals waterstofopslag bij ziekenhuizen of bedrijventerreinen. De technologie is duur en technisch complex, waardoor commerciële financiers nauwelijks instappen.

Bevinding: Voor EFB ligt hier een kans om pilotprojecten mogelijk te maken en zo de toepassing van nieuwe technologie voor verduurzaming te versnellen.

Warmte en lokale systemen

De Wet Collectieve Warmte (WCW) en het landelijke beleid sturen nadrukkelijk op collectieve warmteoplossingen, ook voor kleinere wijken en clusters. Gemeenten krijgen regie, maar hebben vaak onvoldoende middelen en expertise om deze projecten zelfstandig te realiseren. De provincie, Enexis Groep en EBN werken samen aan de oprichting van een regionaal warmtebedrijf. Het rijk zet financiële instrumenten in, zoals inbreng van eigen vermogen door de nationale deelneming EBN en een garantieregeling voor vreemd vermogen.

Bevinding: Bij grootschalige warmteprojecten zal het EFB met een investeringsplafond van maximaal € 6 miljoen (10% van de portefeuille van EFB) geen grote rol kunnen spelen. Financiering van warmtebuffers is in interviews wel genoemd als mogelijkheid voor het EFB.

Kleine warmtenetten

In de interviews zijn ook kleinschalige warmtenetten (< 1.500 aansluitingen) ter sprake gekomen. Dergelijke projecten kunnen gepaard gaan met een investering van twintig tot dertigduizend euro per aansluiting en resulteren in een investeringsomvang van tien tot vijftien miljoen euro.

Bevinding: Bij de financiering van dergelijke projecten kan het EFB wel een rol spelen.

7.2 – Markontwikkelingen en de rol van het EFB

45

Circulariteit

Andere regionale energiefondsen zoals LEF (Limburg) en FSFE (Friesland) hebben investeringen gedaan op het snijvlak van circulariteit en energietransitie.

Bevinding: Indien dergelijke projecten bijdragen aan reductie van CO₂ uitstoot, biedt het investeringsreglement van het EFB in principe de mogelijkheid om daarin te investeren.

FOAK

Bij “First-of-a-Kind” projecten laten ervaringen van andere fondsen zien dat hierbij sprake is van een hoger risicoprofiel.

Bevinding:

Grotere risicovolle transacties passen minder goed bij de schaal van het EFB en het uitgangspunt om volledig revolverend te zijn. Juist bij een combinatie van inzetten op volatiele markten, met lagere TRL niveaus en de behoefte aan durfkapitaal ligt diversificatie van de portefeuille, met handhaving van de maximale omvang per investering, meer voor de hand. Grotere projecten kunnen mogelijk in samenwerking met Invest-NL worden opgepakt.

Door EFB ervaren knelpunten

De EFB geeft zelf aan dat zij in de afgelopen jaren heeft gemerkt dat bij meerdere leads de maximale omvang per investering van € 6 miljoen een beperkende factor is om een ontwikkeling verder te brengen. Voorbeelden zijn:

- “First-of-a-Kind” projecten die de eerste commerciële inzet van een nieuwe technologie zijn, zoals productie van circulaire grondstoffen. Bij de projecten die een grotere investering vroegen dan het EFB maximaal kan doen, is de ontwikkeling gestopt.
- Bij nieuwe zon- en windparken in combinatie met een Battery Energy Storage System en/of een EV-laadhub, waarbij vanwege bundeling van deze investeringen in dezelfde entiteit een grotere behoefte aan risicodragend vermogen ontstaat. Veel van die projecten bevinden zich nog in de ontwikkelfase en zijn dus nog niet gerealiseerd.
- Verder is dit ook aandachtspunt bij grote investeringsprojecten met lange ontwikkelperiode (bv productie van biobrandstoffen of grote warmteprojecten). Bij dergelijke projecten investeert het EFB in de ontwikkelfase, maar is de maximale investering van het EFB niet toereikend voor de investering in realisatiefase. Als de financiering voor de realisatiefase

slaagt, leidt dit in principe tot een gedwongen exit voor het EFB.

- Er zijn ook projecten waarbij het EFB heeft geholpen met structureren, maar waar uiteindelijk toch een andere partij de financieringsrol heeft overgenomen.

Conclusies ten aanzien van de rol van het EFB

- De technologiescope van het EFB is in 2022 uitgebreid en biedt naar huidig inzicht voldoende mogelijkheden om te investeren op de terreinen waar het EFB gaten vult in het financieringslandschap.
- Het EFB beschikt over voldoende ruimte om te investeren in de komende jaren.
- Uit de investeringen van het EFB en uit de interviews blijkt dat het EFB financiering biedt voor initiatieven waar toegang tot de kapitaalmarkt en expertise een knelpunt vormen, waardoor marktpartijen niet vanzelf investeren in duurzame energieprojecten (“marktfalen”).
- De combinatie van minder subsidies en terugtrekkende beweging in normering maakt businesscases in hernieuwbare energie complexer en versterken de behoefte aan het type financiering dat het EFB verstrekt.
- Bovendien draagt het EFB bij aan het borgen van lokale participatie, het combineren met netcongestie-oplossingen en opslag, en het sluiten van de businesscase bij kleinschalige of complexe projecten.
- De verplichting om op de einddatum de lening van de provincie volledig terug te betalen kan in de komende jaren een knelpunt vormen voor projecten die behoefte hebben aan achtergestelde leningen van het EFB met een looptijd tot na 2037.

Deel III: Appendices

Appendix I – Governance & management

47

Structuur en kaders

De BOM is de uitvoerder van de processen van het Energiefonds: Communicatie, acquisitie en selectie, besluiten tot investeringen, management van investeringen en exits. Zij wordt daarbij geadviseerd door een Investeringscommissie van externe experts.

Het EFB is een separate B.V. onder BOM Holding B.V. De Provincie Noord-Brabant stelt als aandeelhouder de kaders, de Raad van Commissarissen van de BOM houdt toezicht op de naleving hiervan. De kaders zijn vastgelegd in de *aandeelhoudersinstructie* die, mede vanwege staatssteunkaders, onder meer regelt:

- Dat EFB de volgende organen heeft:
 - a. de algemene vergadering van aandeelhouders van Energiefonds Brabant B.V.;
 - b. een bestuur, waarbij geen sprake kan zijn van een (partiële) personele unie met het bestuur van BOM Holding B.V.;
 - c. een investeringscommissie (met IC-reglement); de leden worden benoemd door de provincie.
- Dat de Provincie, in haar hoedanigheid van enig aandeelhouder van BOM Holding B.V., via de AvA van BOM Holding B.V., en na voorafgaande goedkeuring van de raad van commissarissen van de BOM Holding B.V., de volgende kaders dient goed te keuren:
 - i. jaarlijks een door het bestuur van Energiefonds Brabant B.V. opgesteld *investeringsplan*, inhoudende het indicatieve plan tot het verstrekken van Financiering;
 - ii. vierjaarlijks een door het bestuur van Energiefonds Brabant B.V. opgesteld *meerjarenbeleidsplan*;
 - iii. een *Investeringsreglement* ten behoeve van het verstrekken van Financiering ter nadere uitwerking van wat in het Business Plan is vastgelegd;
 - iv. *belangrijke besluiten van het bestuur* van Energiefonds Brabant B.V. (zoals investeringen boven de EUR 5 miljoen)

Dit betekent dat er de volgende gremia met rollen en verantwoordelijkheden bestaan:

Algemene Vergadering van Aandeelhouders Energiefonds Brabant B.V. / BOM Holding B.V.

- Goedkeuring kaders, investeringen > € 5 miljoen
- Benoeming (BOM, leden Investeringscommissie)

Raad van Commissarissen van BOM Holding B.V.

- Toezicht houden (op algehele performance van de vennootschappen)
- Goedkeuring (des)investeringen > € 2,5 miljoen (geldt voor alle BOM investeringen)

Bestuur BOM Holding B.V. (Statutair directeur BOM Holding B.V.)

- Goedkeuring (des)investeringen > € 0,5 miljoen

Bestuur Energiefonds Brabant B.V. (Managing director Investments BOM Holding B.V..)

- Strategische koers
- Besturen
- Belangenafweging

Investeringscommissie Renewable Projects

- Advies (des)investeringen > € 0,2 miljoen
- Klankbord
- Kennis/expertise

Fondsbeheerder / investment managers EFB

- Investeren
- Beheer portefeuille
- Risicobeheer

Appendix I – Governance & management

Structuur en kaders (vervolg)

De governance structuur is ingericht zoals bedoeld. Op basis van ervaringen, en naar aanleiding van de evaluatie uit 2021, zijn strategische aanpassingen in goed overleg doorgevoerd.

- Het Business plan EFB dateert van oktober 2022 en bevat onder meer de investerings- en exit-strategie, de investeringskaders en – scope, governance en financieel plan
- Het Investeringsreglement is in februari 2023 bijgewerkt
- De Aandeelhoudersinstructie is eveneens in 2023 bijgewerkt
- De Leningovereenkomst uit 2013 is niet geactualiseerd, maar voldoet nog aan de eisen.

De uitvoering van het fonds verloopt conform de afspraken. Het management van EFB rapporteert en legt verantwoording af via BOM Holding aan de aandeelhouder gedurende de looptijd van het fonds:

- Halfjaarlijkse rapportage en verantwoording over voortgang, inclusief:
 - Kapitaalverstrekking: investeringspijplijn, gedane investeringen, portfolio van participaties en gerealiseerde exits, afgewezen aanvragen;
 - Ambities en doelen/KPI's: status en voortgang;
 - Financiële indicatoren: naast de financiële KPI's bv. liquiditeit, geïnvesteerd vermogen, benodigd kapitaal, kosten, personele capaciteit, inhuur externe expertise.
- Jaarlijkse aandeelhoudersvergadering waarin de jaarrekening over het afgelopen jaar en het investeringsplan voor het komend jaar ter goedkeuring worden voorgelegd. In de praktijk gebeurt dit op het niveau van BOM Holding;
- Vierjaarlijks meerjarenplan en externe evaluatie, op basis waarvan de aandeelhouder beslist over de langetermijnstrategie en doelen van EFB. In de praktijk gebeurt dit op het niveau van BOM Holding;
- Verder is er ieder kwartaal overleg met ambtelijke vertegenwoordigers van de provincie.

De Provincie toetst verbonden partijen, zoals vastgelegd in de Nota Verbonden Partijen (februari 2024), op aandachtspunten en risico's op het gebied van beleid, governance en financiën. Het oordeel ten aanzien van BOM Holding B.V. was Groen - Geen noemenswaardige aandachtspunten of risico's.

De grens voor goedkeuring van investeringsbesluiten door de provincie ligt bij het EFB relatief hoog ten opzichte van sommige andere regionale energiefondsen. Er zijn overigens ook fondsen waar de grens hoger ligt. Naast de hoogte van deze grens speelt ook de invulling van het

goedkeuringsproces een rol: vindt daarbij een uitgebreide beleidsinhoudelijke afweging plaats of wordt alleen de impact op de portefeuille getoetst, zoals het huidige beleid in Noord-Brabant. Het EFB geeft aan dat de doorlooptijd voor de provinciale goedkeuring beperkt is en de slagvaardigheid van het fonds niet beperkt. De provincie Noord-Brabant kan binnen de huidige kaders voldoende vinger aan de pols houden en belangrijke besluiten nemen.

Wat opvalt is dat er binnen de BOM veel gremia betrokken zijn bij de fiattering van (des)investeringen. Bij sommige andere regionale energiefondsen zien we bijvoorbeeld één investeringscommissie die adviseert of goedkeuring geeft bij investeringsvoorstellen die passen binnen het investeringsreglement. Alleen voor investeringen die (bijvoorbeeld qua grootte) afwijken, is dan goedkeuring van de regionale overheid nodig. Bij het EFB zitten daar nog twee gremia (bestuur en RvC BOM) tussen. In de praktijk blijkt dit voldoende vlot te werken.

Risicomanagement

Investeringen in energieprojecten waarbij sprake is van marktfalen kennen een hoog risicoprofiel, langere terugverdientijd en een relatief laag financieel rendement, terwijl de maatschappelijke waarde (zoals CO₂-reductie) juist groot kan zijn. Bij het EFB is de fondsomvang relatief beperkt en is de balans tussen rendement en risico – vanwege de focus op marktfalen – minder gunstig. Ook kan sprake zijn van ongunstige marktontwikkelingen die effect hebben op een aanzienlijk deel van de portefeuille. Kortom, de portefeuille van EFB is van nature risicovol en het optreden van risico's betekent niet automatisch dat de fondsbeheerder tekortschiet.

EFB zorgt op portefeuilleniveau voor de gewenste spreiding en bewaking van de gestelde grenzen. In de governance en bij het operationeel fondsbeheer is veel aandacht voor risico's en het risicomanagement is adequaat ingericht. Er is sprake van een gedegen investeringsproces en op beheerniveau is er sprake van adequate monitoring en de noodzakelijke (half)jaarlijkse waardering. Verder treft de fondsbeheerder waar nodig maatregelen, variërend van intensievere begeleiding tot herstructureringen of aanvullende afspraken. Ondanks de naar zijn aard risicovolle portefeuille zijn in de afgelopen periode vrijwel geen projecten in bijzonder beheer gekomen en er is momenteel geen sprake van openstaande vorderingen die oninbaar zijn.

Het EFB-team blijkt bereid om zich te verdiepen in maatschappelijk gewenste projecten. Zij bezien deze initiatieven met een zakelijke financieringsbril en maken zodoende voor beleidsambtenaren duidelijk welke rol EFB kan vervullen.

Appendix I – Governance & management

Operationeel fondsbeheer

In het Investeringsreglement staat het investeringsproces omschreven:

Verstrekkings-fase

De investmentmanager bereidt een investeringsvoorstel voor, dat wordt beoordeeld door de Investeringscommissie van externe experts. Binnen het investeringsteam van de BOM werken meerdere gespecialiseerde senior investmentmanagers voor EFB. Zij zijn goed op de hoogte van de specifieke risico's binnen een sector. Een investmentmanager beoordeelt een initiële aanvraag (project lead) middels een quick scan, aan de hand van interne rekenmodellen (o.a. rendement), kwantitatieve en kwalitatieve doelstellingen en de op dat moment beschikbare documentatie. Dit leidt tot een eerste shifting.

De projecten waarvan de quick scan positief wordt beoordeeld, worden voorgelegd aan de directie. Pas daarna wordt aan de initiatiefnemers een indicatieve termsheet uitgebracht met de belangrijkste voorwaarden waaronder het EFB bereid is te investeren of een financiering te verstrekken. Indien de indicatieve termsheet voldoende aanleiding geeft voor aanvrager om verder te praten met het EFB wordt de business case in detail uitgewerkt en wordt een uitgewerkt investeringsvoorstel gemaakt. Hoewel iedere investering maatwerk is, kent het voorstel een vast format, waarvan een ex ante risicoclassificatie van het project een onderdeel van uitmaakt.

De Investeringscommissie toetst het investeringsvoorstel aan de in het investeringsreglement vastgelegde criteria en de verwachte bijdrage van het investeringsvoorstel aan de fondsdoelstellingen, waarbij ook rekening wordt gehouden met een evenwichtige spreiding binnen de portfolio. Bij een positief besluit vindt due diligence en uitwerking van de overeenkomsten plaats binnen de kaders van het goedgekeurde investeringsvoorstel. Op grond van de finale documentatie besluit de directie tot het wel of niet aangaan van de transactie.

Bevinding

Er is sprake van een gedegen investeringsproces, wat verloopt naar tevredenheid van de betrokkenen en ook medefinanciers zijn positief over de samenwerking met de investmentmanagers.

Beheerfase

Nadat de financiering is geëffectueerd, komt deze onder het beheer van het fonds. De directie is verantwoordelijk voor dit proces. Ieder project wordt beheerd en gemonitord door een investment manager die rechtstreeks rapporteert aan de directie. Vanwege de groei van het aantal bedrijven in portefeuille vergt het beheer van de portefeuille geleidelijk meer capaciteit. Ook de strengere eisen aan de periodieke waardering dragen hieraan bij.

Bevinding

Door co-financiers en portfoliobedrijven wordt de fondsbeheerder omschreven als een betrokken aandeelhouder. Uit interviews blijkt dat de investmentmanagers weloverwogen keuzes maken en kritisch zijn wanneer nodig.

Exitfase

Bij ieder investeringsvoorstel is sprake van een exitstrategie voor de verkoop of inkoop van het genomen aandelenkapitaal dan wel de aflossing van de verstrekte lening.

Bevinding

In deze fase vinden selectief exits plaats.

Portefeuilleontwikkeling

Naast het EFB-team (thans 5,9 FTE) zijn er drie projectontwikkelaars, die geen onderdeel uitmaken van het investeringsteam en de fondskosten, met als taak om innovaties te stimuleren en projecten financierbaar te maken. Deze ontwikkelaars zijn in 2017 gestart onder de naam 'Develop to Invest'. In de periode 2021-2024 is dit team geïntegreerd in het bredere ecosysteemontwikkelingsteam van de BOM. Deze integratie vond plaats omdat er een logische aansluiting was tussen de ontwikkelactiviteiten van beide teams.

Bevinding

De ontwikkelaars zijn goed op de hoogte zijn van de financieringsmogelijkheden van (markt)partijen en van EFB. In een maandelijks overleg met het EFB-team worden ontwikkelingen en leads besproken en de behoefte aan risicodragende financiering, waarbij EFB een rol zou kunnen spelen. Het uitgangspunt bij de projectontwikkelaars is om eerst de markt uit te lokken. Daarmee vormen zij een extra waarborg dat de financiering van EFB niet marktverstrend werkt, maar een aanjaagrol vervult.

Appendix II – Overzicht documentatie

Beleidsdocumentatie	
Richtlijnen en reglementen EFB	Documentatie provincie Noord-Brabant
Investeringsreglement	Evaluatie energiefonds 2017 - 2020
Aandeelhoudersinstructie	Energieagenda 2019-2030
Statuten	Uitvoeringsagenda energie 2024-2027
Leningovereenkomst EFB + Allonge	Businessplan Energiefonds 2013 & 2021
Instellingsbesluit	Statenmededeling EFB aanpassingen n.a.v. evaluatie 2021 (18-10-2022)
Mandateringsregeling	Monitoring, rapportage en verantwoording fondsen
	Memo PS over taken en verantwoordelijkheden PS en GS bij fondsevaluaties
Rapportages EFB	Leningovereenkomst EFB + Allonge
Investeringsplannen EFB '21, '22, '23 en '24	Statenvoorstel Instelling fondsen tweede tranche Investeringsagenda
Voortgangsrapportages EFB HY2021 t/m FY 2024	
Jaarrekeningen EFB '21, '22, '23 en '24	
Jaarverslagen BOM '21, '22, '23 en '24	
Overige documentatie EFB	
Projectportefeuille dec-2024	
Richtlijn waarderingen	
Opbrengstenstromen exits	
Pijplijnoverzicht sept-2025	
Meerjarenstrategie BOM 2025-2028	
Structuurschema EFB	

Appendix III – Overzicht interviews

In onderstaande tabel zijn de geïnterviewde organisaties en functies van de gesproken personen opgenomen:

Organisatie	Functie
Telen Onder de Zon	Oprichter en eigenaar
Odura	Directeur
POB REKS	Directeur
Triodos	Sr. Relatiemanager Energie & Klimaat
Meewind	Investeringsmanager
ASN Energie & Innovatiefonds	Investment Director
Rabobank	Director Project Finance Europa
Invest-NL	Sr. Investment Manager Thema expert Next Generation Power
Limburgs Energiefonds (LEF)	Directeur
ENERGIIQ/Energietransitiefonds Rotterdam	(voormalig) Fund Manager
Rom InWest	Sr. Investment Manager
AKEF/FSFE	Fondsdirectie
FSFE	Investeringscommissie
Provincie Noord-Brabant	Programmabeheerser Milieu, Energie en CE RES coördinator Teamleider Verbonden Partijen Sr. Financieel adviseur (voormalig) Programmamanager Milieu & Energie
Nationaal Groenfonds	Investment Manager
Energie Samen	Senior coördinator financiering
Energiefonds Brabant (EFB)	Sr. Investment manager Sr. Business controller Sr. Investment manager Managing director Investments Managing director Ecosystems Projectontwikkelaar

Appendix IV – Overzicht onderzoeksvragen

A. Effectiviteit & rechtmatigheid	Beantwoording deelvragen	In rapportage
1 Welke bijdrage levert het Energiefonds aan het realiseren van de doelstellingen en maatschappelijke opgaven?	EFB levert aantoonbaar belangrijke aanvullende financiering en versnelt projecten die bijdragen aan de Brabantse energietransitie. Het fonds overbruggt met name de ontwikkel- en bouwfase, mobiliseert mede-investeerders en behaalt per euro een hoge CO2-impact.	Zie 3.1 & 3.2 - Pagina's 12 t/m 20
2 In welke mate worden de afgesproken KPI's behaald? Geven de KPI's voldoende inzicht in de effectiviteit en doelmatigheid van het EFB, waarbij tevens de berekening van de reductie van CO2 en revolverendheid beoordeeld wordt?	De KPI's worden veelal gehaald (revolverendheid, multiplier, kosten, CO2 per euro, kleinschaligheid). Twee opmerkingen: 1. Portefeuilledoel CO2 loopt iets achter en burgerparticipatie en definities sluiten niet volledig aan op de doelstelling 2. De KPI's zijn nog passend, maar aansluiting op de verbrede technologiescope en aangescherpte CO2-ambitie vormt een aandachtspunt.	Zie 3.1 & 3.2 - Pagina's 12 t/m 20
3 Wat is het effect van het fonds volgens de gebruikers?	EFB speelt een belangrijke rol bij het realiseren van projecten die anders geen doorgang hadden gevonden. Dit is ook passend bij de doelstellingen van het fonds om te zorgen dat er wordt geïnvesteerd in projecten die in onvoldoende mate door de markt worden opgepakt. Naast het wegnemen van deze financiële horde, ondersteunt EFB op verschillende andere gebieden (e.g. juridisch, netwerk financiers, ontwikkeling) en is het fonds een kennispartner.	Zie 5 & 6 - Pagina's 30 t/m 41
4 Wordt geïnvesteerd conform het investeringsreglement waardoor gewaarborgd is dat de investeringen bijdragen aan de doelstellingen?	Alle investeringen voldoen aan het investeringsreglement; geen technologie overschrijdt het maximum aandeel, en investeringen dragen bij aan de doelstellingen.	Zie 4 - Pagina 25
B. Revolverendheid en multiplier	Beantwoording deelvragen	In rapportage
1 In welke mate is er sprake van revolverendheid?	EFB behaalt in alle overwogen jaren de gewenste revolverendheid van 1,0. In de afgelopen periode is de ontwikkeling echter wel volatiel geweest door energieprijsschommelingen en bijstellingen binnen het A16 project. Met de huidige, passend geachte waarderingsmethodiek en de veronderstellingen rondom beheerkosten en energieprijzen, lijkt het behalen van de norm van 1,0 haalbaar.	Zie 3.1 - Pagina 16
2 Wat is de (financiële) multiplier op het geïnvesteerde vermogen?	EFB behaalt in alle jaren ruimschoots de doelstelling van 4,0. Per ultimo 2024 is de multiplier 7,5. Sinds 2023 wordt gerapporteerd over de multiplier van het gehele fonds en voorheen alleen over het warehouse fonds. De doelstelling voor het ontwikkelfonds is lager, dus mede door te rapporteren over het gehele fonds i.p.v. enkel het warehousefonds is de multiplier wat gedaald. De multiplier ligt nog steeds ruim boven de norm.	Zie 3.1 - Pagina 17

Appendix IV – Overzicht onderzoeksvragen

B. Revolverendheid en multiplier		Beantwoording deelvragen	In rapportage
3	Hoe wordt er toegewerkt naar het aantrekken van vervolgkapitaal en/of een exit?	Bij EFB is de exitstrategie een integraal onderdeel van de fondsstrategie en het operationele fondsmanagement. Bij iedere investering wordt bij aanvang een exit-strategie vastgesteld en exit mogelijkheden worden continu door het EFB overwogen en beoordeeld. Op dit moment gaat EFB selectief om met exits. EFB weet haar inhoudelijke doelen in belangrijke mate te behalen, dus er ligt geen druk vanuit impactdoelen om exits versneld te behalen. Bovendien is er een basisomvang van de portefeuille nodig om lopende fondskosten te dekken en nominale revolverendheid te borgen. Het versnellen van een actieve exitstrategie zou ten koste gaan van acquisitie-, analyse- en closing-capaciteit en ook zonder exits is er voldoende ruimte voor nieuwe investeringen op korte termijn.	Zie 3.1 - Pagina 17
4	In hoeverre is de private betrokkenheid bij het fonds de afgelopen jaren toegenomen?	Per eind 2020 was er door investeringen van EFB, ruim € 200 miljoen aan additionele financiering gemobiliseerd. Per eind 2024 gaat dit om bijna € 400 miljoen. De private betrokkenheid, in absolute, financiële zin is dus bijna verdubbeld. De multiplier is wel gedaald, waardoor de private betrokkenheid in relatieve zin wat is afgenomen. EFB weet per heden nog steeds in belangrijke mate privaat kapitaal te mobiliseren.	Zie 3.1 - Pagina 17
C. Governance en management		Beantwoording deelvragen	In rapportage
1	Is de governance structuur op een efficiënte en effectieve wijze in gericht?	De governance is duidelijk, proportioneel en op afstand ingericht, met goede checks-and-balances tussen fondsbeheer (BOM), toezicht (RvC BOM) en kaderstelling/goedkeuring (Provincie).	Zie 3.3 - Pagina's 21 t/m 22
2	Verloopt de uitvoering/governance van het fonds conform de afspraken?	Rapportage, besluitvorming en evaluatiecycli vinden plaats zoals afgesproken. Strategische bijstellingen zijn in goed overleg doorgevoerd	Zie 3.3 - Pagina's 21 t/m 22
3	Verloopt de uitvoering van het fondsmanagement efficiënt en effectief?	Het investeringsproces is gedegen, samenwerking met co-financiers positief, kosten blijven onder norm en prioritering sluit aan bij de fondsfase; beheerintensiteit neemt toe met portefeuillegroei en strengere waarderingseisen.	Zie 3.3 - Pagina's 21 t/m 22

Appendix IV – Overzicht onderzoeksvragen

D. Risicomanagement	Beantwoording deelvragen	In rapportage
1 Hoe effectief is het risicomanagement van het fonds tot dusver?	Het risicomanagement van EFB is tot dusver overwegend effectief. De governance, besluitvorming en waarderingsprocessen zijn solide ingericht; risico's worden herkenbaar gemonitord en in de praktijk blijken financiële randvoorwaarden (revolverendheid, kosten, multiplier) binnen de norm te blijven. De belangrijkste rest-risico's liggen buiten de invloedssfeer (energieprijzen, exitmarkt, regelgeving warmte) en worden beheerst via conservatieve aannames, selectieve exits en duidelijke mandaten. Verbeterkansen zitten in finetuning van rapportage en explicitering van risicolimieten voor de verbrede scope.	Zie 3.3 - Pagina's 21 t/m 22
E. Interactie met externe stakeholders	Beantwoording deelvragen	In rapportage
1 Is de organisatiestructuur ter ondersteuning van het fonds, ondergebracht bij BOM, efficiënt en effectief?	EFB is als aparte BV onder BOM Holding belegd. BOM voert het primaire proces uit, de Provincie stelt de kaders en de RvC van BOM houdt toezicht. Met een onafhankelijke Investeringscommissie (vanaf € 200k en bij exits), duidelijke besluitdrempels en geactualiseerde kaders (Businessplan 2022, Investeringsreglement 2023, Aandeelhoudersinstructie 2023) is de inrichting professioneel en effectief.	Zie Appendix I, pagina 47
2 Hoe is tot dusver de samenwerking van het fonds met hun externe stakeholders verlopen?	Er is structureel en constructief overleg met de Provincie (kwartaaloverleg, AvA, goedkeuring van plannen/kaders) en co-financiers en portfoliobedrijven waarden de samenwerking met BOM/EFB.	Zie 3.3 - Pagina's 21 t/m 22
F. Maatschappelijke inbedding	Beantwoording deelvragen	In rapportage
1 Voldoet het fonds nog aan een maatschappelijke behoefte?		
a. Sluit het nut van het fonds, zoals gesteld bij oprichting, nog aan op de huidige maatschappelijke inzichten?	De financieringsbehoefte in ontwikkel- en bouwfase blijft bestaan en EFB overbrugt dit aantoonbaar, met hoge CO2-impact per euro en aandacht voor kleinschalige, lokale initiatieven. De verbreding naar opslag en flexibiliteit sluit aan op de huidige energietransitie-opgaven.	Zie 3.1 & 3.2 - Pagina's 13, 15, 18 & 20
b. Heeft het EFB een meerwaarde t.o.v. andere/nieuwe investeringsfondsen, (bijvoorbeeld INVEST.NL)?	EFB opereert regionaal met kleinere tickets en stapt eerder in (ontwikkeling/constructie), bundelt kleine projecten en mobiliseert privaat kapitaal. Daarmee vult EFB een gat in de markt.	Zie 6.1 & 6.2 - Pagina's 35 t/m 38
2 Welke verbinding heeft het fonds met de provinciale opgaves?	De activiteiten en KPI's (CO2-reductie, burgerparticipatie, kleinschaligheid) sluiten direct aan op de Energieagenda 2019-2030 en doelen rond lokaal eigendom en duurzame opwek/besparing. De rapportages geven de Provincie goed zicht op de voortgang en bijdrage.	Zie 3.2 & 3.3 - Pagina's 18-20 & 22

Appendix IV – Overzicht onderzoeksvragen

55

G. Marktfalen	Beantwoording deelvragen	In rapportage
1 Blijft er op het terrein waarop het fonds is ingericht sprake van marktfalen?	Met name in de ontwikkel- en bouwfase is financiering schaars en zijn kleine projecten individueel niet rond te rekenen zonder bundeling; onzekerheid rond warmte, grote ticketomvang bij conversie en energieprijsvolatiliteit vergroten dit gat.	Zie 5.2 & 5.3 - Pagina's 32 & 33
2 Blijft het fonds in de komende vier jaar het juiste instrument om als overheid dit marktfalen te compenseren, gezien vanuit de marktontwikkelingen, technologische ontwikkelingen en de provinciale opgaven?	In potentie ja, met gerichte aanscherping. De governance werkt, crowd-in is hoog en de revolverendheid is op norm, terwijl de verbrede scope past bij marktontwikkelingen. Aan te scherpen zijn alternatieve KPI's voor niet-CO2-projecten, alignment van burgerparticipatie-definities en expliciete TRL-rapportage.	Zie 4 - Pagina's 24 - 26
H. Verhouding ten opzichte van eerder onderzoek, evaluatie en leerervaringen	Beantwoording deelvragen	In rapportage
1 Heeft de uitbreiding van de technologiescope tot resultaten geleid (conform verwachtingen)?	Investerings in energieopslag zijn gerealiseerd en er is een kansrijke pijplijn voor energiehubs/slimme netten. Investerings in warmte en conversie blijven achter door markt- en regelgevingsfactoren, maar de maatschappelijke meerwaarde is overtuigend.	Zie 3.1 & 4 - Pagina's 15 & 24
2 Heeft de mogelijkheid om tot maximaal zes miljoen euro in demo- en pilotprojecten van TRL 6 en 7 te investeren tot resultaten geleid?	EFB heeft de afgelopen periode één investering kunnen realiseren binnen TRL 6/7. Daarnaast zitten er momenteel verschillende projecten in de pijplijn van TRL 6 of 7 en ziet de EFB hier nog wel kansen. De bijstelling heeft dus effect gehad, alleen nog niet helemaal het beoogde effect. Dit komt in belangrijke mate doordat het ontwikkelrisico binnen de bestaande investeringskaders en doelstellingen omtrent revolverendheid te groot is. Hierdoor is gebleken dat projecten op projectniveau niet financierbaar zijn. In sommige gevallen kan EFB doorschakelen binnen de BOM en is een investering vanuit BOM ventures wel een mogelijkheid. Hoewel er dergelijke projecten zijn die niet binnen EFB zijn gevallen, hebben de inspanningen van EFB er wel toe geleid dat projecten zijn gerealiseerd.	Zie 3.2 & 5.2 - Pagina's 18-19 en 32
3 Heeft de verruiming van de omvang van het ontwikkelfonds van €6 mln. naar €18 mln. miljoen tot resultaten geleid?	Door de verhoging van indicatieve limiet van het ontwikkelfonds kon EFB besluiten om te investeren in Publiek Ontwikkelingsbedrijf REKS en in het Brabants Ontwikkel fonds Duurzame Energie (BODE), maar dit heeft nog niet tot resultaten geleid. De verruiming is eind 2022 doorgevoerd en wordt nog beperkt benut.	Zie 3.2 & 5.2 - Pagina's 18-19 en 32
4 Heeft de verruiming van het fondskostenplafond van 2% naar 3% gemiddeld per jaar over de gehele levensduur van het fonds geleid tot capaciteitsuitbreiding die bijgedragen heeft aan een effectiever EFB (maatschappelijke impact vergroot)?	Het oorspronkelijke plafond van 2% is in 2024 overschreden en het team is uitgebreid. De kosten blijven ruim onder de 3%-norm. Er worden wel meer projecten beheerd, het beheer is intensiever geworden en er is doorstroming van ontwikkelprojecten naar warehouse gerealiseerd, maar een versnelling van ontwikkelvolume is nog niet zichtbaar.	Zie 3.1 - Pagina 14

Appendix IV – Overzicht onderzoeksvragen

56

I. Reflectie	Beantwoordeling deelvragen	In rapportage
Bij een aantal projecten werkt EFB samen met PNB om te komen tot investeringen (o.a. Wind A16 / opzet BODE / opzet POB REKS). Is deze samenwerking zinvol en op welke onderwerpen is samenwerking te verwachten (in de zin van elkaar versterken)?	Deze samenwerking is zinvol. In deze samenwerking wordt het EFB als een degelijke en betrouwbare gesprekspartner ervaren door de provincie, die behulpzaam is bij het zoeken naar financieringsoplossingen, ook voor projecten waar het financiële rendement nog onduidelijk is. Het EFB heeft deze maatschappelijk relevante projecten getoetst aan de geldende financiële kaders. Door de inrichting van een voorportaal kan het EFB zich binnen de samenwerking richten op kansrijke projecten. De revolverendheidseis stelt grenzen aan de ruimte voor projecten met een beperkter of meer onzeker rendement.	Zie 3,3 & 5 - Pagina's 22 & 30 - 33
Reflectie op samenhang tussen maatschappelijk bewust investeren, met marktconforme aanpak en een voldoende financieel rendement. Het EFB biedt als revolverend fonds (beleidsinstrument) de mogelijkheid om te investeren in energieprojecten met goed rendement en beperkte risico's. Dit kan botsen met initiatieven waarbij een grote maatschappelijke waarde voorzien wordt, met beperkt rendement en grotere risico's (hierbij valt te denken aan deelname aan POB REKS).	Het EFB beschikt over de nodige expertise en kent een zakelijke, realistische en zorgvuldige aanpak, met oog voor maatschappelijke belangen. Het EFB heeft geïnvesteerd in initiatieven waarbij een grote maatschappelijke waarde voorzien wordt, waarbij de financiële uitgangspunten en risico's getoetst zijn aan de geldende kaders. De eis van nominale revolverendheid stelt grenzen aan de ruimte voor projecten met een beperkter of meer onzeker rendement (zoals ontwikkelprojecten), of het afzien van een deel van het rendement. De provincie heeft in feite meer financiële ruimte geboden, door een garantie te verstrekken voor de kapitaalstorting in Regionaal Klimaatfonds REKS en door de bekostiging van BODE Support. Er zijn diverse mogelijkheden om in samenwerking met het EFB tot een investeringsbeslissing voor maatschappelijke relevante projecten te komen. Een gezamenlijke verkennings- of ontwikkelingsfase kan inzicht geven in het deel van de financiële opgave dat naar verwachting geen revolverend karakter heeft en het deel waarvoor andere (publieke/provinciale) middelen nodig zijn en rechtmatig ingezet kunnen worden. Voor energieprojecten biedt het staatssteunrecht diverse mogelijkheden.	Zie 5 - 76 - Pagina's 30 t/m 45

Deze informatie, inclusief afbeeldingen, illustraties, grafisch materiaal, namen en logo's zijn eigendom van Zanders en haar bedrijven en worden beschermd door auteursrecht, merkenrecht of andere intellectuele eigendomsrechten. Deze rechten worden op geen enkele wijze overgedragen aan de persoon of het bedrijf dat toegang heeft tot deze informatie. De inhoud mag alleen worden gebruikt voor niet-commerciële privédoeleinden. Het is voor de gebruiker niet toegestaan de inhoud te kopiëren, door te sturen, te distribueren of tegen vergoeding beschikbaar te stellen aan derden, zonder uitdrukkelijke toestemming van Zanders.

De informatie in deze presentatie is met zorg samengesteld en is niet juridisch bindend of bedoeld als advies. Zanders kan niet verantwoordelijk of aansprakelijk worden gehouden voor schade veroorzaakt door onvolledige of onterechte informatie in deze presentatie. De gepresenteerde informatie over mogelijke transacties is een voorbeeld en geeft geen garantie op daadwerkelijke transacties. Daadwerkelijke transacties worden uitgevoerd onder specifieke bepalingen en (markt) voorwaarden.

